

Die uw jeugd vernieuwt  
als die van een arend...

# De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

## In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **61**

*C.J. de Ruijter*

Terugblik op Lunteren

MEDITATIEF **64**

*J.B. de Rijke*

De generaal

WANDELEN MET GOD **65**

*B. Luiten*

Samen in de bres  
voor de rustdag

ACHTERGRONDEN **67**

*J.M. Batteau*

Wat geloofde  
H. Bavinck?

SCHRIFTSTUDIE **69**

*Tj. Boersma*

Gods hand in  
de geschiedenis

AAN DE BROEDERWEG **73**

*K. Veling*

Blazen in het zeil

KERK WERELDWIJD **78**

*B. Bolt*

De gereformeerde kerk  
te Himbu Luri

*en verder...*

Nieuws van de classes  
Meeglezen/Register Jrg. 70

KERKELIJK LEVEN / *C.J. de Ruijter*

## TERUGBLIK OP LUNTEREN

*In Lunteren is vorige maand een tweedaags congres gehouden. Het thema was: verlangen naar geestelijke groei. In dit artikel wil ik terugblikken op het thema, het congres en de plaats ervan. Er is reden genoeg om dat te doen, want in meer dan één opzicht was dit een bijzonder congres.*

### Een belangrijk thema

In de eerste plaats was dit congres wel bijzonder vanwege het thema. Wij doen als gereformeerden veel aan vergaderen, congresseren en confereren. Maar ik kan me geen grote vergadering herinneren over een onderwerp als dit. De grote congressen, die we als gereformeerden hebben meegemaakt, stonden vaak in het teken van een politieke, maatschappelijke of een ambtelijke vraagstelling. Heel vaak stond een bepaalde vorm van christelijke activiteit centraal. En de laatste jaren staan ook regelmatig thema's rond evangelisatie op de agenda. Maar een onderwerp als dit snijdt een vraag aan, die daaraan vooraf gaat.

Hier gaat het om de geloofsomgang met God. Bij mijn weten voor het eerst dat een groot congres aan m'n onderwerp wordt gewijd. En het is ook een belangrijk thema. De Here waarschuwt ons er genoeg voor, dat de omgang met Hem soms stil kan vallen. De sleur kan toeslaan en langzamerhand kan het zelfs wegwijnen. Daarom is stilstand uit den boze. Verlangen naar geestelijke groei blijft wezenlijk voor een levend geloof. Juist in dit verband vond ik het erg opvallend, dat het thema kennelijk in een grote behoefte voorzag. Binnen korte tijd hadden zeshonderd deelnemers zich ingeschreven. Het werd dus ook echt ervaren als een belangrijk onderwerp.



## Een bijzondere spreker

Er is nog een reden, waarom dit congres een bijzonder karakter droeg. Die reden lag in de spreker. Als hoofdspreker voor dit congres was uitgenodigd professor Jerram Barrs van de Presbyterian Church in America. Nu komen er wel vaker predikers vanuit Amerika over naar Nederland. We kennen de grote evangelisatie-campagnes wel, die brede belangstelling trekken. Maar wij hebben als gereformeerden meestal niet zo de neiging onze sprekers van overzee te halen. En daarbij denken we al helemaal niet in de richting van spectaculaire optredens. Maar in die categorie viel deze spreker ook helemaal

### KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,  
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

### OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DAS. B. BOS,  
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,  
PROF. DR. C.J. M. RUIJTER,  
DS. A. DE SNOO.

### MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,  
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK,  
DRS. H. VELDMAN.

### REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265  
AG Kampen, Tel. (038) 3331201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:  
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

### ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,  
Postrekening 406040 t.n.v.,  
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA  
Goes. Tel. (0113) 215591.

### ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 48,25 per halfjaar; studenten  
f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland:  
f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,  
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee  
maanden voor het verstrijken van de beta-  
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement  
vóór 1 november, van een halfjaarabonne-  
ment vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij  
de Stichting Bralectah. Tel. (0521) 51 5946.

### ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,84 per mm. Contracttarief op aan-  
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de  
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit  
dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

niet. Aan zijn optreden was abso-  
luut niets Amerikaans, als dat ten-  
minste staat voor spectaculair, pu-  
blieksgericht en aandachttrekkend.  
Niets daarvan.

Als ik Barrs' optreden kort zou  
moeten typeren, zou ik zeggen: hij  
maakte voor zijn hoorders haast  
tastbaar, dat het hem er om begon-  
nen was ruimte te maken voor  
Christus. Dat tekende zijn spreken  
als een eenvoudig optreden in geest  
en kracht.

Het was heel bijzonder om zo een  
ontmoeting mee te maken tussen  
enkele honderden gereformeerde  
christenen met een voorganger uit  
Amerika. Want het was een ont-  
moeting in het teken van herken-  
ning over en weer. Herkenning in  
de ene Heer van die allen. Want  
het ging erom, dat we met elkaar  
steeds opnieuw ontdekken dat alles  
in ons leven genade is. De manier  
waarop Barrs daaraan woorden gaf,  
maakte dat je als gereformeerd  
christen in Nederland je daar hele-  
maai in kon herkennen en toch te-  
gelijk er een nieuwe glans in kon  
ontdekken.

## Een vraag

Het is niet mijn bedoeling het con-  
gres in zijn geheel te bespreken.  
Verreweg de meeste Reformatie-le-  
zers zijn er niet geweest. Zo'n be-  
spreking kan dan dus gemakkelijk  
langs hen heengaan. Toch denk ik  
dat het belangrijk is om aan het  
congres aandacht te geven. En dat  
belang ligt m.i. nu juist in het the-  
ma dat aangesneden werd. Ik gaf  
hierboven al aan, dat het thema  
kennelijk in een grote behoefte  
voorziet. Er waren ook heel veel  
congresgangers die dat met zoveel  
woorden zeiden. Ze waren op zoek  
naar een manier om hun geloofsle-  
ven te verdiepen. En ze vonden in  
een congres als dit een welkome ge-  
legenheid daartoe. Voor sommigen  
lag het zelfs nog sterker: een ont-  
moeting als deze betekende voor  
hen een oase in een woestijn van  
geestelijke verdorring.  
Daarmee is aangegeven dat er bij

veel mensen een bepaalde honger  
leeft naar geloofsverdieping. In een  
tijd als de onze is dat ook geen  
wonder. Je moet als christen wel  
heel sterk aan Christus verbonden  
zijn, wil je ontkomen aan de vluch-  
tige oppervlakkigheid die onze sa-  
menleving vaak kenmerkt. Tegelijk  
is er iets anders mee aangegeven:  
het kon wel eens zijn, dat sommi-  
gen binnen onze kerken te weinig  
stimulansen ontvingen voor ge-  
loofsverdieping. En als dat zo is,  
moeten we ons afvragen of we op  
dat punt niet verder moeten komen.  
Persoonlijk vind ik, dat het congres  
van Lunteren die vraag wel in het  
midden van de kerken neerlegt.  
Nu kun je op verschillende manie-  
ren reageren op zo'n vraag. Ik  
noem nu even twee uitersten. Aan  
de ene kant hoor je geluiden in de-  
ze zin: 'Allemaal onzin, dat bijtan-  
ken in Amerika. Als vrijgemaakten  
zijn we goed gereformeerd. Er is  
niks mis met onze belijdenis. En  
we hebben geen behoefte aan im-  
puls van evangelische kant. We  
hebben vanuit Q gereformeerde  
traditie zelf alles in huis wat we  
dig hebben'.

Aan de andere kant zijn er mensen  
die erg klagen over verdorring, die  
ze binnen de kerk ervaren. Men-  
ken vinden ze erg leerstellig en wei-  
nig stimulerend voor het  
lijk geloofsleven. De conversatie  
binnen de kerk beleven ze als te  
weinig geestelijk. Bij elkaar bete-  
kent dat voor hen een klimaat waar-  
in ze geestelijk tekort komen. Van-  
daar komt er dan een bepaalde hon-  
ger naar vernieuwing.

In mijn omgeving kom ik beide ui-  
tersten wel tegen. En vaak kun je  
dan wel peilen, dat een standpunt  
ook veel te maken heeft met je per-  
soonlijke situatie en ook met de  
plaatselijke kerk waarin je een plek  
hebt. Dat maakt zo'n extreem  
standpunt dan wel begrijpelijk.  
Maar toch blijft het natuurlijk wel  
extreem. En voor je het weet ver-  
zeil je met zulke uitersten in een  
polariserende discussie. In dat kli-  
maat valt er natuurlijk weinig  
vruchtbaar meer te spreken over



zo'n congres en wat daar omheen **aan bezinning** op gang komt. **Maar** het stimulerende van het congres **vond ik nou juist, dat het elementen** bevatte die echt hoop **gaven** op een overbrugging van de **kloof** tussen die uitersten. Daarom lijkt het me **ook w belangrijk** dat de hier genoemde vraag **ook buiten zo'n congres aan de orde komt.**

## Nieuw en oud

Op het congres heb ik in een soortgelijk verband verwezen naar een **anecdote** die John MacArthur ergens doorgeeft over **William Randolph Hearst, de rijke Amerikaanse** krantenmagnaat. **Hearst** was nl. een fervent kunstverzamelaar. Op een dag leest hij iets over een paar heel waardevolle kunstvoorwerpen die hij koste wat kost wil hebben. Hij **stuurt** zijn agent naar het buitenland om ze op te sporen. Na een lange tijd komt de agent **terug** met het bericht dat hij de gezochte voorwerpen heeft **weten te traceren. Ze lagen** opgeslagen in zijn eigen pakhuis. Hij had ze **jaren** geleden al **aangekocht.**

**MacArthur** gebruikt dit verhaal om te typeren hoe sommige christenen wanhopig op **zoek zijn naar** iets dat ze **allang** hebben. Ze verlangen naar geestelijke bronnen, waar ze **allang over** beschikken. Immers, wie **Christus** kent heeft in Hem alles wat hij **nodig** heeft. **Dan** hoeft je niet nog op **zoek naar meer.** Dan wordt het **zo gauw: Christus** plus nog iets anders. En daarmee zul je juist mensen van **Christus kunnen** vervreemden.

**Ik** vind dat een heel heldere vergelijking. Er liggen voor mij twee dingen in, die we ons kunnen aantrekken. Aan de ene kant: Je hoeft niet wanhopig te **zoeken** naar iets anders, naar iets nieuws. Er is geen andere rijkdom te vinden dan in Christus. Laat je dus niets wijsmaken als er mensen zijn, die je andere bronnen voorspiegelen. Je kent de bron Christus.

Aan de **andere kant:** Het **kan** ook voorkomen, dat je niet half weet

**hoe rijk je bent.** Als je op **zoek bent** naar een bron waarover je beschikt, dan kun je moeilijk **waarmaken** dat je echt **leeft** uit die bron. Misschien is die bron wel half dichtgestopt! Zo leer ik twee dingen: **Ik** hoef als christen niet op **zoek naar** iets heel nieuws. Ik ken Christus. En naast Hem is er niets waarin ik kan **rusten.** Ik vind in Hem alles. Maar tegelijk besef ik, dat ik mijn **christelijk** geloof zo gewoon kan **gaan vinden**, dat het kan gaan **verdorren.** Je **kunt** die **vergelijking** nu, denk ik, ook gaan **toepassen op de** hele discussie **rond eventuele geloofsimpulsen** vanuit Amerika (waar **rond** het congres natuurlijk ook sprake van was). Aan de ene kant kun je op dit 'nieuwe' afvliegen **als de** nieuwe **bron** waarnaar je op **zoek** was. Eindelijk de bron gevonden! Maar besef **dan,** dat dit '**nieuwe**' niets anders is dan voortbouwen en opnieuw **woorden** geven aan wat in de gereformeerde traditie al eerder gevonden is. Dat houd je **dan** ook mild tegenover mensen die niet **meteen** zo in **brand staan als jij** (denkt dat nodig is).

Aan de andere kant: als je dan zo overtuigd **bent,** dat **onze eigen** gereformeerde **traditie alles bevat** wat nodig is, vraag je dan wel af in hoeverre je **ook** echt als actief en levend erfgenaam van die **geestelijke traditie** herkenbaar **bent.** Dat kan je dan **meteen** genezen van een **behoorlijke** dosis **wantrouwen** tegenover mensen, die **volkomen te goeder trouw** spreken over **nieuwe impulsen voor hun geloofsleven.**

Het mooie **van** het congres vond ik nu, dat juist het optreden van prof. **Jerram Barrs deze elementen volledig bevatte.** Wat een duidelijke, overtuigende aansluiting **bij de sterke gereformeerde traditie.** Maar **wat** liet hij **meteen mooi zien,** dat je als gereformeerd christen dat alles ontvangt en **steeds weer ontvangen moet,** uit Gods hand. Niet prat gaan **op je eigen gereformeerdheid, maar uit en te na beseffen dat het alles** genade is. Op die manier kan een oude erfenis nieuwe glans ontvangen. En zo geef je inderdaad impul-

sen tot geloofsverdieping. Want als je echt **leeft** uit de **bron** van **Christus,** besef je tegelijk, dat je dat nooit in je zak hebt. Je hoeft niet op **zoek naar** een andere bron. Maar je leven uit die **bron** vraagt wel steeds om vernieuwing. Zo mag het 'oud vertrouwen' **dagelijks** nieuw worden. Op dit **laatste** punt **zie ik** grote winst van een congres **als dat in Lunteren.** En **natuurlijk ook** van de hele discussie die daar omheen plaatsvindt. Daarom denk ik, dat vanuit een terugblik op **Lunteren** elementen zijn aan te **geven die voor de toekomst belangrijk** zijn. Ik hoop daar volgende week nader over **te schrijven.**

## M meditatief

*'Daarop keerde Naäman terug - naar de man Gods... en zei: Zie, nu weet ik, dat er op de gehele aarde geen God is behalve in Israël...'*

2 Koningen 5,15

### Groot

Verslagen door een ziekte. En dat terwijl hij zo'n mooie overwinning had behaald. Dacht hij. Maar toen wist hij van Gods bestaan nog niet af. Hij wist niet dat de HERE hem aan die overwinning had geholpen (2 Kon. 5,1). De HERE had Naäman naar het hoogtepunt van zijn roem gebracht. Maar juist toen stak zijn hulpeloosheid wel heel sterk af. Tegen de ziekte van deze gelauwerde generaal is geen kruid gewassen.

Maar dan bereikt hem dat verhaal van het Israëlitischslavinnetje van zijn vrouw. Bij de profeet in Israël, daar is genezing te vinden. Daarom vraagt hij toestemming aan de koning om op reis te gaan. Zo gaat hij. Met een brief van zijn koning op zak voelt hij zich des te belangrijker. Bovendien. Laat niemand denken dat Naäman een zwakke zieke is die om hulp komt bedelen. Daarom neemt hij een fortuin aan goud, zilveren andere spullen mee. Hij komt niet om een gunst te halen in Israël. Hij komt genezing kopen. Met een koninklijke brief als dwangbevel. Genezing. Op Naämans tijd, met zijn geld, op zijn voorwaarden. Naäman kende de HERE nog niet.

### Klein

Israëls koning wist niet waar hij het zoeken moest toen Naäman bij hem was verschenen. Schrijnend.

Gods gezalfde, was die andere gezalfde van God vergeten. Hij kende de HERE blijkbaar ook niet meer. Dat was de overeenkomst tussen de generaal en de koning. De heiden en de Israëliet.

De boodschap van Elisa bevrijdt Israëls koning uit een lastig parket. Elisa belooft dit varkentje te zullen wassen. Daarom parkeren Naäman en zijn gevolg even later voor Elisa's huis. Dat is duidelijk geen paleis. Dus stapt Naäman niet uit, maar als hij bij de koning had gedaan. Nog altijd denkt hij op zijn voorwaarden te kunnen worden genezen. Maar dat valt nu echt tegen. Geen profeet die buigend verschijnt, vereerd om Naäman te mogen genezen. Geen interessante magische rituelen of een extatische profeet. Geen toeters of bellen. Naäman wordt afgescheept met een boodschapper die zegt dat Naäman zich 7x moet baden in de Jordaan. Dat is het toppunt. Een grote vernedering lijkt Naäman n& denkbaar. Maar overgehaald door zijn dienaren kiest hij voor die simpele methode. De bewierookte generaal stapt 7x de rivier in die in zijn ogen maar een stinksloot is. En hij is beter. Een genezing op Gods tijd. Op Gods voorwaarden. Gratis.

### En toch groot

Naäman heeft de HERE en zijn genade leren kennen. Be grote generaal heeft zijn Meerdere leren kennen. Dat blijkt uit zijn belijdenis. De les hiervan zou kunnen zijn: Als je je te groot voelt om klein te willen zijn voor God dan zul je de HERE nooit echt leren kennen. Dat is op zich waar. Maar er is meer van deze geschiedenis te zeggen. Naäman had snel geleerd. Eén ge-

nezing was genoeg geweest. Het volk Israël had veel meer gelegenheden gehad om de HERE te leren kennen. In de profeet Elisa was God opnieuw zijn beloofde land binnengetrokken (2 Kon. 2,14). Om bij zijn volk te zijn. Maar dat volk zat daar niet om te springen. En de melaatsen die ook in Israël waren konden de weg naar de (zo veelste profeet van) de HERE niet vinden.

De heiden Naäman leerde snel. De Israëlieten hadden het nog niet geleerd. Want m dachten dat za de HERE al wel kenden. Ze hadden zichzelf wijs gemaakt dat je de HERE kunt dienen op je eigen manier. Met gouden kalveren. En dat er dan ook nog ruimte was voor andere goden.

De Israëlieten hadden het nag niet geleerd. Naäman leerde snel. Hij beseftte dat de God-die-alleen-God is zijn eerste plaats niet wil delen. Dus vraagt hij vergeving voor het feit dat hij soms gedwongen zal zijn om te buigen voor de God Rimmon. Een nauw geweten kreeg Naäman toen hij de HERE leerde kennen. In velerlei opzicht is deze generaal een groot voorbeeld. Gods geschiedenis met het oog ook op ons. Hoe heb jij de HERE ondertussen nu eens leren kennen?





# SAMEN IN DE BRES VOOR DE RUSTDAG

B. Luiten

## Wandelen met God

**D**e vervulling van de wet betekent niet, dat er een gebod is verdwenen, zo zagen we twee weken geleden. Nog steeds is er sprake van een 'dag des Heren' (Opb. 1 : 10), van waaruit alle dagen voor God geheiligd worden. Gods bedoeling reeds in het O.T. komt nu des te duidelijker uit de verf: toen was er een dag om de verlossing uit Egypte te vieren, nu verheugen wij ons in de bevrijding van de dood door de opstanding van Jezus Christus.

een politieagent die voor diezelfde klanten het verkeer regelt? En welk geloofsonderscheid valt er te maken tussen de buschauffeur die mensen naar de winkels rijdt om boodschappen te doen en een vrachtwagenbestuurder die de goederen naar de winkels brengt? Het verschil wordt minimaal. We krijgen te maken met een complexe problematiek, die niet met een simplistisch zwart-wit schema kan worden opgelost. Integendeel, dan zouden we de broeders en zusters die hiermee geconfronteerd worden alleen maar in de kou laten staan.

### Op zoek naar de grens

Vroeger, in het Oude Testament, konden de grenzen zeer duidelijk getrokken worden. Wie de naam van God lasterde, werd ter dood gebracht. Eve ~~W&—&& &~~ bat ontheiligde of die zijn naaste had gedood. Zodoende zat de omgeving nooit met de vraag: 'hoe lang of hoe ver moeten wij deze zonde verdragen?'. Die vraagstelling echter is in het Nieuwe Testament aan de orde van de dag. De gelovigen zijn nu het zout in een van God afgevallen samenleving. In onze directe (werk)omgeving gebeurt van alles, dat tegen ons geweten indruist. Hoe lang moet iemand het verdragen, dat er in zijn omgeving voortdurend wordt gevloekt? Waar ligt in zo'n situatie de grens, die een christen moet trekken? In hoeverre zal een verpleegkundige verzorging bieden aan iemand, die in het ziekenhuis is gekomen voor een abortus provocatus? Waar ligt de grens, om in zo'n ziekenhuis nog werkzaam te kunnen zijn? Zo is er ook ten aanzien van het vierde gebod ergens een grens, die

De rustdag is een dag van samenkomsten en ontmoeting, met God en met elkaar. Een dag van prediking en lofprijzing, van gebeden en offeranden, van gedenken en verwachten. Juist in deze tijd hebben we die nodig om in het alledaagse leven de werkelijkheid vast te houden van & rust die God geeft. k o m is de naleving van het 4e gebod w heilzaam, evenals wou-wens het houden van & andere geboden. Er is werk, dat op & mat-dag gebeuren moet, maar we zullen dat zoveel mogelijk beperken. De vraag is echter: wat is 'zoveel mogelijk'?

### Niet zwart-wit

Eén van de belangrijkste w a m -mingen in het boekje van het GMV Werken op zondag is, dat het zwart-wit-schema aangaande toegestane zondagsarbeid volstrekt achterhaald is. Ieder kent het rijtje wel, van mensen die noodzakelijk werk verrichten op de rustdag: de politieagent, de brandweerman, de sol-

daat, de arts en de verpleegster, en eigenlijk ook de buschauffeur en de man in de telefooncentrale. Maar die bekende opsomming behoort tot de verleden tijd. Want de politieagent is inmiddels maar al te vaak nodig bij het begeleiden van voetbal-supporters op zondag, en de buschauffeur vervoert meer mensen op weg naar een plek van amusement dan naar een kerk d een ziekenhuis. Daardoor is al heel wat gewetensnood ontstaan. Die nood zal alleen maar toene-men, wanneer de winkels op zondag open gaan. Dan zijn er nog meer agenten nodig, bijv. om het verkeer te regelen en de orde te bewaren. Ook de busdienst naar de binnenstad zal frequenter worden, enz. Alles zal hierdoor drukker worden. Moet de politieagent nu ontslag nemen? Niemand zal dat ronduit durven zeggen, zijn zondagsarbeid was immers algemeen geaccepteerd. Maar wat is principieel gezien nu nog het verschil tussen een winkelbediende die op zondag zijn klanten helpt en



niet overschreden moet worden. Maar waar ligt die precies? De uiterste voorwaarde is wel, dat de gelovige in staat wordt gesteld tenminste één keer een kerkdienst bij te wonen. Maar terecht is **dit getypeerd als een terugtrekken op de laatste schans**. Zijn we al zover? Ik dacht het **niet**. Daarbij maakt het verschil, of zoiets **elke zondag** voorkomt of bij uitzondering. Als iedere zondag zo je rust en je vreugde in het gedrang komen, is zo'n minimum eigenlijk niet te verdragen. Het 4e gebod krijgt dan te weinig kans je leven verder tot ont-plooiing te brengen. Dan gaat je geloofsleven schade lijden, want je hebt die dag echt nodig. Dat geldt niet alleen de vol-continu werknemer, maar net zo goed de politie-agenten de verpleegster. Daarom is het zaak, met elkaar op te komen voor het heiligen van de &g, die God ons geeft als een dag van samenkomsten van viering. In ieder geval wordt op deze manier duidelijk, dat we elkaar heel hard nodig hebben in het meedenken in tal van afwegingen in concrete situaties. Waar ligt de grens? Wat is (nog net) acceptabelen wat niet? Algemene regels en invullingen, die voor ieder zouden gelden, zijn hier zomaar niet te geven. Wel delen we één uitgangspunt: het 4e gebod is belangrijk om hoog te houden. De rustdag hebben we nodig, en het onderhouden ervan is tot Gods eer.

## In de bres

In de persoonlijke sfeer kunnen we heel wat doen om de rustdag te verdedigen. Allereerst, door in ieder geval zelf op die dag geen boodschappen te gaan doen. En verder door niemand voor je te laten werken als het niet echt nodig is. Zo geef je zelf geen aanleiding om winkels open te stellen en bedrijven door te laten gaan. Een punt van aandacht is ook het verzenden van post: alles wat op zaterdag en zondag in de brievenbus wordt gestopt, wordt op zondag door de

postbeambte opgehaald en gesorteerd.

Maar het is mogelijk, en wellicht aan te bevelen, een stap verder te gaan. Dan gaan we alle dagen die winkels vermijden, die op zondag open zijn. De klant is immers koning? Als er zo goed naar de consumenten geluisterd wordt, laat onze inbreng er dan ook maar bij zijn. Deze daad zouden we dan moeten verklaren naar de bedrijven toe. Laat bijv. Vroom en Dreesmann maar een stapel brieven krijgen, van klanten die het voortaan ergens anders zullen zoeken!

In het algemeen is de brief een middel dat we nog te weinig gebruiken. We zouden veel meer kunnen reageren op onchristelijke artikelen die we onder ogen krijgen in dag- en weekbladen. Wie daarop geabonneerd is, zou daar ook alert op moeten zijn. Waarom zou alleen het goddeloze geluid worden gehoord? Diezelfde houding zou ook ons koopgedrag moeten sieren.

Daarnaast is het mogelijk, dat het personeel van binnenuit protest aantekent. Bij het ene bedrijf zal dat gemakkelijker zijn dan bij het andere, maar tegenwoordig heeft bijna iedereen respect voor gewetensbezwaren. Bovendien is er een wet 'gelijke behandeling', die ons hierbij van veel nut kan zijn. Indertijd werd tegen deze wet geprotesteerd, omdat er nogal wat negatieve herten aan zitten. Maar vanaf het begin is ook gezegd, dat juist christenen deze wet nog wel eens heel goed zouden kunnen gebruiken.

Bijvoorbeeld, wanneer in een sollicitatieprocedure het houden van de rustdag een reden voor afwijzing zou zijn.

## Samen

Van groot belang is dan wel, dat we samen in de bres gaan staan. We hebben niets aan een sfeer, waarin broeders en zusters elkaar beoordelen en veroordelen, omdat ieder voor zich de tolerantiegrens iets anders inschat in allerlei verschillende situaties. Als wij van el-

kaar weten, dat de viering van de rustdag hoge prioriteit heeft, heeft ieder juist steun in de rug nodig om dat in zijn of haar werksituatie uit te leggen en te verdedigen. Daarbij is het voluit een zaak van de gemeenschap der heiligen, dat wij elkaar niet alleen laten staan in onderhandelingen nissen werkgevers en werknemers op dit punt, in sollicitatie- en ontslagprocedures waarin dit meespeelt, enz. Voor dergelijke conflicten, die een christen kan ontmoeten in de maatschappij, hebben wij onze krachten gebundeld in het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond. In het verleden nogal eens verguisd, omdat het geen sterke organisatie zou zijn, te weinig leden en zo. Vandaag kan je soms horen, dat je door zo'n G-organisatie je te veel opsluit in je eigen kerkelijke wereld. Het tegendeel echter is waar: de kracht van een gereformeerde organisatie ligt vooral in de hantering van haar argumenten, en bovendien is juist deze bond per definitie naar buiten gericht.

Maar ieder die vindt, dat het GMV te weinig leden heeft, kan er vandaag nog wat aan doen. Laten we nu samen in de bres gaan stam! Het boekje Werken op zondag met de actiepunten daarin beveel ik u daarbij van harte aan.

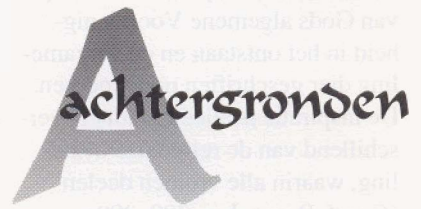




# WAT GELOOFDE H, BAVINCK?

## Bavinck en de Bijbel 1

J.M. Batteau



**E**en discussie is gaande in Nederland over Herman Bavinck (1854-1921). Herman Bavinck was professor in de dogmatiek (de geloofsleer), eerst op de Theologische School (nu Universiteit) in Kampen (1883-1901) en later op de Vrije Universiteit van Amsterdam (1902-1921). Bavinck, een 'zoon van de Afscheiding', was met Abraham Kuyper Sr., de leider van de Doleantie, een van de grootste theologen die Nederland ooit geproduceerd heeft. Hij heeft nog veel invloed op het bedrijven van theologie in Nederland en in andere landen. Zijn *Magnalia Dei*, een beknopte gereformeerde dogmatiek, is bijv. in het Engels en in het Koreaans vertaald en wordt door Engels-sprekende en Koreaanse presbyterianen enthousiast gelezen.

Het is daarom bijzonder boeiend dat een tot nu toe ongepubliceerd werk van Bavinck aan het licht komt en wordt uitgegeven. Ik bedoel het boekje dat vorig jaar verscheen onder de titel 'Als Bavinck nu maar eens kleur bekende', *Aantekeningen van H. Bavinck over de zakk-Netelenbos, het Schriftgezag en de situatie van de Gereformeerde Kerken (november 1919)*, verzorgd door G. Harinck, C. van der Kooi en J. Vree.' Dit is inderdaad alleen maar een boekje met aantekeningen, geen uitgewerkte studie rijp voor publikatie. Desondanks leren we iets over Bavincks meningen en gevoelens in die periode. Voordat we dit werk onder de loupe nemen, om te zien wat Bavincks gedachten waren, willen we ons

eerst oriënteren op wat Bavinck elders schreef over het gezag van de Schrift.

### De Schrift is openbaring van God

In de theologie wordt veel nagedacht en geschreven over de Bijbel. Dat is geen wonder, gezien hoe centraal de Bijbel is voor het christelijk geloof. Als theologen schrijven over de Schrift, zeggen ze vaak wat ze denken dat de Schrift is: geïnspireerd of niet, Gods Woord of niet, onfeilbaar of niet. Ze proberen een leer over de Schrift te ontwikkelen. In boeken over de geloofsleer vind je zulke discussies in gedeelten over 'Openbaring' en 'Schrift en traditie.'<sup>2</sup>

Zo schreef Herman Bavinck ook. In zijn opus magnum, *Gereformeerde Dogmatiek* (4 delen, 2e ed., 1906-1911)<sup>3</sup>, beschrijft hij de opvattingen van verschillende theologen over de Bijbel en ook zijn eigen standpunt in het Eerste Deel, Hoofdstuk II, 'het Principium Externum' (het externe principe in het christelijk geloof). Dit deel maakt gebruik van theologische literatuur daterend tot en met 1906. We kunnen dus zeggen dat de gedachten hier gepresenteerd, Bavincks volwassen conceptie over de Schrift ontvouwen.

Bavinck noemt de Bijbel openbaring van God en Gods woord 'De openbaring bestaat voor ons, voor de kerk aller eeuwen, slechts in den vorm der Heilige Schrift... In Christus heeft God zich ten volle geopenbaard en ten voile geschonken. Daarom is de Schrift ook voltooid, zij is het volkomene woord Gods' (*Geref. Dogm. I*, p. 354, 355).

### Modernisme

Interessant is te zien hoe Bavinck alternatieven kritiseert. In zijn dagen bestonden verschillende theologische stromingen in de Protestantse wereld. Een daarvan was het modernisme, dat de wonderen in de Bijbel en de unieke rol van Christus verwierp. Bavinck zegt over de visie van het modernisme m.b.t. de Schrift: 'Voor velen is de Bijbel een toevallige verzameling van menselijke geschriften geworden, zij het ook geschreven door mannen met een diep religieus gemoed en ontstaan onder een volk, dat bij uitnemendheid het volk van den godsdienst mag heeten. Van openbaring en ingeving kan er slechts in over-



drachtelijken zin sprake zijn. Hoogstens is er eene bijzondere leiding van Gods algemene Voorzienigheid in het ontstaan en de verzameling dier geschriften op te merken. De inspiratie is alleen gradueel verschillend van de religieuze bezieling, waarin alle vromen deelen' (Geref. Dogm. I, p. 389,390).

## Ethische theologie

Een andere stroming van de theologie van Bavincks dagen was de zgn. 'ethische theologie'. De voorstanders hiervan warm geen extreme modernisten, zij wilden Christus zien als de enige bron van geestelijk leven in de kerk. Maar zij hadden problemen met het aanvaarden van de Schrift als Gods woord. Onder de invloed van o.a. de b i t - se theoloog, F.D.E. Schleiermacher (1768-1834), probeerden ethische theologen een grote religieuze waardering voor Christus te combineren met kritiek op het gezagen en de historiciteit van delen van de Bijbel. Volgens Bavinck propageerde Schleiermacher een 'dynamische' opvatting van de inspiratie. 'Deze bestaat hierin, dat de theopneustie (de inspiratie van de Bijbel, J.M.B.) van intellectueel op ethisch gebied wordt overgebracht. De inspiratie is niet in de eerste plaats eene eigenschap van de Schrift maar van de schrijvers... De Schrift is daarom tegelijk een goddelijk en een menscheijk boek, eenerzijds de hoogste waarheid bevattend en toch tevens zwak, feilbaar, onvolmaakt; niet de openbaring zelve maar oorkonde der openbaring; niet het woord Gods zelf maar beschrijving van dat woord...' (Geref. Dogm. I, p. 387, 388).

Ethische theologen hadden kritiek op de orthodoxe opvatting dat de Bijbel geïnspireerd en dus onfeilbaar is. Volgens hen moest je onderscheiden in de Bijbel tussen Gods opbaring en wat mensen zeggen. Niet alles in de Schrift is Gods Woord. 'De Schrift, zoo zegt

men dan, moge hier en daar de inspiratie leeren; maar om de leer der Schrift aangaande de Schrift recht en ten volle te verstaan, moeten ook de feiten geraadpleegd worden, welke de Schrift bij het onderzoek naar haar wording en geschiedenis, naar haar inhoud en bestand ons kennen doet... En men beroept er zich op, dat men tegenover al die theorieën en systemen juist de Schrift zelve wil laten spreken en alleen van zichzelf wil laten getuigen. Het schort der orthodoxie juist aan eerbied voor de Heilige Schrift. Zij doet den tekst, de feiten der Heilige Schrift geweld aan' (Geref. Dogm. I, p. 393). Bavinck noemt deze voorstelling 'op het eerste h — schoon en aannemelijk,' maar die blijkt 'toch bij nadere overweging onhoudbaar... Want a inspiratie is een feit, door de Heilige Schrift zelve geleerd... De zoogenaamde phenomena der Schrift kunnen dit zelfgetuigenis der Schrift niet omverstootten en mogen tegen haar zelfs niet als partij worden opgeroepen. Want wie zijne leer van de Schrift afhankelijk maakt van het historisch onderzoek naar hare wording en structuur, begint reeds met het getuigenis der Heilige Schrift te verwerpen en staat dus niet meer in het geloof aan die Schrift' (Geref. Dogm. I, p. 393,394).

2 Tim. 3 : 16 luidt, volgens de nauwkeurige vertaling van de Statenvertaling: 'al & Schrift is van God ingegeven (Grieks: 'W-pneustos'). Bavinck verwijst instemmend naar 'het grondig beoog' van de Amerikaanse theoloog, B.B. Warfield, waar Warfield het woord 'theopneustos' als 'door God geademd' uitlegt. 'God, of de Heilige Geest, is de eigenlijke spreker, de zegsman, de auctor primarius (de primaire auteur, J.M.B.) en de schrijvers zijn de organen, door wie God spreekt, de auctores secundarii (de secondaire auteurs, J.M.B.), de scriptores (schrijvers, J.M.B.) of scribae' (Geref. Dogm., I, p. 395,398). De Schrift is Gods woord.

## 'Organische', geen 'mechanische' inspiratie

Bavinck vindt dat de 'modernen' en de 'ethischen' te kort doen aan wat de Schrift is. Hij voelt zich veel meer verwant met de klassieke gereformeerde theologie uit de 16e en 17e eeuw, die de Bijbel het onfeilbare Woord van God noemt. Maar, vooral wat de zgn. 'scholastieke' gereformeerde theologie uit de 17e eeuw betreft, hij heeft ook kritiek. Er was volgens hem een tendens onder sommige theologen van die tijd (en ook daarvoor) om de inspiratie van de Bijbel te 'mechanisch' voor te stellen, 'eenzijdig nadruk leggende op het nieuwe, het supranaturele element, dat in de inspiratie aanwezig is, de aansluiting daarvan bij het oude, het natuurlijke; over het hoofd ziet, de Bijbelschrijvers als het ware van hun persoonlijkheid losmaakt w uit de historie van hun tijd uitlicht, om hen alleen nog te doen fungeren als bewustloze en willoze instrumenten in de hand des Heiligen Geestes' (Geref. Dogm. I, p. 401). Hier daarentegen wil Bavinck liever spreken van een 'organische' inspiratie. God vernietigt niet, maar bevestigt en versterkt juist de 'zelfwerkzaamheid des menschen.' God 'behandelt de menschen niet als stokken en blokken maar als verstandelijke en zedelijke wezens.' De verhouding van God en zijn scheepsel is volgens de Schrift niet deïstisch (God laat de wereld z'n eigen gang gaan) of pantheïstisch (God en de wereld zijn één), 'maar theïstisch, en zoo zal zij dus ook in de theopneustie moeten zijn' (Geref. Dogm. I, p. 402). 'De Geest des Heeren is in de profeten en apostelen zelve ingegaan, en heeft hen alzoo in dienst genomen en geleid, dat zij zelve en zochten in dachten, spraken en schreven. Het is God, die door hen spreekt, maar tevens zijn zij zelve het, die spreken en schrijven. Gedreven werden zij door den Geest, maar zij spraken toch zelve...' (2 Petr. 1 : 20) Alle verschillende





momenten, die bij de theopneustie in aanmerking komen, toonen, dat de Geest des Heeren de persoonlijkheid der profeten en apostelen niet onderdrukt, maar integendeel tot verhoogde werkzaamheid brengt' (Geref. Dogm. I, p. 402, 403).

De hele Schrift is volgens Bavinck Gods Woord, maar overal in menselijke taal en door menselijke schrijvers geschreven. Je mag het ene aspect niet afspelen tegen het andere.

## Samenvatting

Ais je Bavincks discussie over de Schrift schematiseert, krijg je het volgende beeld:

### Verkeerde opvattingen (volgens

**modernisme:** de Bijbel is niet Gods Woord, en niet onfeilbaar  
**de ethische theologie:** de Bijbel is gedeeltelijk Gods Woord, en daarom niet overal onfeilbaar

### Juiste opvattingen (volgens Bavinck)

**klassieke gereformeerde theologie:** de Bijbel is Gods Woord, en daarom onfeilbaar (soms verdedigd door een verkeerde, 'mechanische' leer van inspiratie)  
**vernieuwde gereformeerde theologie:** de Bijbel is Gods Woord, en daarom onfeilbaar (met aandacht voor een meer Schriftuurlijke, 'organische' inspiratie, waar ik rol van menselijke schrijvers beter gehonoreerd wordt)

De volgende keer hoop ik aandacht te schenken aan de 'zaak Netelenbos' en Bavincks rol daarin.

<sup>1</sup> VU Uitgeverij, Amsterdam 1994.

<sup>2</sup> Zie bijv. Hendrikus Berkhof, *Christelijk Geloof*, (4e dr.; Callenbach, Nijkerk 1979) p. 43-109.

<sup>3</sup> Ik maak gebruik van de 6e onveranderde druk (Kok, Kampen 1976).

# Schriftstudie

## GODS HAND IN DE GESCHIEDENIS

### 1. De leesregels van Calvijn

**K**unnen wij in de geschiedenis de hand van God opmerken? Kunnen we gebeurtenissen profetisch duiden? Met 'profetisch' bedoel ik dat we zeggen: in of die gebeurtenis wordt nu concreet Gods Woord vervuld. Is het niet het grote voorrecht van christenen dat zij leven bij een open Bijbel? Gods Woord is immers een lamp voor onze voet en een licht op ons pad? Daaruit kennen wij de gangen van onze Heer en Koning. Moeten wij daar dan ook niet (meer dan nu wellicht gebeurt) gebruik van maken door concreet in onze tijd aan te wijzen hoe de HERE zijn Woord vervult?

### Hoe Luther profetisch sprak

We raken hier het punt van het verstaan van Gods Woord en de actualiteit van de bijbelse profetie. Hoe concreet kan op een gegeven moment Gods profetisch Woord voor ons worden in de loop van de tijden en in de werveling van de gebeurtenissen! Ik denk aan Luther. De Turkse macht stond in 1529 voor de poorten van Wenen. Zou het christelijke Westen onder de voet gelopen worden door de islam? Luther ziet de geweldige

dreiging die van deze antichristelijke macht uitgaat. Toch kijkt hij niet slechts naar de ene kant, maar ook naar de andere. Hij let niet alleen op de islam, maar ook op de macht van Rome. Hij ziet de paus als de ziel en de Turk als het lichaam van de antichrist. In een brief in oktober van dat jaar aan Nicolaas Hausmann, waarin deze dreiging ter sprake komt, heeft Luther het over 'de laatste toorn van God, waarin de wereld zal ondergaan en Christus zal wederkeren'. Een week later komt het be-

richt van de bevrijding van Wenen: 14 oktober zijn de Turken weggetrokken.

In die angstige dagen dicht Luther zijn 'Vaste Burcht'. De boze heeft twee wapens: 'gross Macht und viel List' (gruwel en bedrog), dat zijn de Turkse en de Roomse dreiging. Maar de Held, door God verkoren, de Christus, voert ons naar de overwinning!<sup>1</sup> Dat was een machtig lied van Luther, een psalm, een nieuw lied. Toch was het niet helemaal nieuw. Luthers 'Vaste Burcht' is geënt op sen oud lied, die indrukwekkende Psalm 46 over God die in het midden van zijn stad is.

*God is in haar midden, zij zal niet wankelen;  
God zal haar helpen bij het aanbreken van de morgen.  
Volkeren woedden, koninkrijken wankelden,  
Hij verhief zijn stem, de aarde versmolt.*

Dit voorbeeld laat ons zien hoe christenen met de Bijbel heel concreet Gods hand in de geschiedenis aanwijzen. Wat gaat Gods woord dan leven in de actuele situatie van het wereldgebeuren!

## Vervulling van de profetie in '1948'

Kunnen wij vandaag ook zo concreet Gods hand aanwijzen in een zaak die ongetwijfeld veel christenen bezig houdt? Ik doel op de stichting van de staat Israël in 1948 en de oorlogen die Israël daarna heeft moeten voeren tegen zijn vijanden.

Nu zal niemand die bij de Bijbel leeft, willen ontkennen, dat in deze gebeurtenissen Gods hand was. En de vraag is zelfs niet of God bij het ongelovige Israël wonderen zal kunnen of willen doen van geloof en bekering. Hoe zouden wij Gods vrijmacht en almacht aan banden leggen? Maar de vraag waar het om gaat, is deze: geeft de Bijbel ons redenen om e m terugkeer van

Israël naar het land der vaderen te verwachten? En is '1948' dan vervulling van de profetie?

We kunnen het ook anders formuleren: geldt de 'landbelofte' aan Abraham en de aartsvaders ook vandaag nog voor het volk Israël? Moeten we de profetieën over de terugkeer van Israël naar het land daarop betrekken? Als dat zo is, zullen we profetisch moeten spreken in onze tijd met betrekking tot wat in 1948 is gebeurd en wat vandaag nog gaande is in de staat Israël.

Voor de vraag of Gods belofte aan de aartsvaders hun kinderen het land Kanaän te geven ook vandaag nog geldt voor het volk Israël, is het goed te luisteren naar wat Calvin zegt over het onderscheid tussen het Oude en het Nieuwe Testament. Hij schrijft daarover in de Institutie (II,11). Calvin formuleert daar vijf punten, die ik nu zou willen noemen vijf leesregels voor het verstaan van de Bijbel en de bijbelse profetie.<sup>2</sup>

## Calvin over het onderscheid tussen Oude en Nieuwe Testament

1. Als eerste punt van onderscheid tussen het Oude en het Nieuwe Testament noemt Calvin de wijze waarop God de aandacht van zijn volk richt op het toekomstige leven. In het Oude Testament richt God de harten van de Israëlieten daar niet rechtstreeks op. Door middel van aardse zegeningen leidt Hij hen als het ware aan de hand tot de hoop op de hemelse weldaden. In de aardse bezitting hebben ze als in een spiegel de toekomstige erfenis aanschouwd, die hun in de hemelen bereid was. God heeft het land Kanaän aan Israël tot een erfenis beloofd als een teken van zijn goedgunstigheid en een beeld van de hemelse erfenis.

2. Het tweede punt van onderscheid betreft, zoals Calvin zelf zegt, 'de figuren'. In het Oude Testament zie je het beeld, in het Nieuwe de werkelijkheid. Calvin spreekt ook over schaduw en li-

chaam om het onderscheid aan te geven. Christus heeft als Middelaar van een beter testament aan het oude verbond een einde gemaakt. Het Nieuwe Testament is nieuw en eeuwig, nu het bezegeld is door het bloed van Christus. Het Oude Testament was een tuchtmeester tot de komst van Christus en behoorde bij de leeftijdsfase van Israël in het Oude Testament, & tijd van de jeugd. In Christus treedt de openbaring van de hemelse verborgenheden helderder aan de dag.

3. Aan de hand van 2 Korinthiërs 3 vergelijkt Calvin wet en evangelie met elkaar. Het verbond van de letter en het verbond van de Geest. Tegenover de wet, die de dood predikt, stelt Calvin het evangelie, dat van het leven spreekt. Hij wil het onderscheid tussen lener en Geest niet zo opgevat hebben, alsof de Here zonder vrucht de wet aan de Joden gegeven had, nl. zonder dat iemand zich tot Hem bekeerde. Maar hij spreekt bij wijze van vergelijking, om de overvloed van de genade, die door God aan de prediking van het evangelie verleend is, te onderstrepen.

4. Uit het derde onderscheid vloeit het vierde voort, zegt Calvin. Met een beroep op Romeinen 8 : 15, Hebreëen 12 : 18-22 en Galaten 4 : 22-31, noemt hij het Oude Testament een testament der dienstbaarheid en het Nieuwe het testament der vrijheid, al moet dit niet als een absolute tegenstelling opgevat worden. Calvin maakt onderscheid tussen de helderheid van het evangelie en de voorafgaande, meer duistere uitdeling van het Woord.

5. Als vijfde en laatste punt van onderscheid tussen Oude en Nieuwe Testament, noemt Calvin dat God in het Oude Testament zijn genadeverbond had met Israël, waar de andere volken buiten stonden. Maar het Nieuwe Testament kenmerkt zich door de roeping der heidenen, en Calvin ziet dit als een buitengewoon teken waardoor de uitnemendheid van het Nieuwe Testament boven het Oude in het licht gesteld wordt.





## Calvin en de uitleg van de profetie

Wat opvalt in de lijnen die Calvin trekt, is de concentratie op Christus. Het **gaat** ook in de beloften aan Israël niet om aardse weldaden zonder meer, **maar** om het heil in de komende Christus. Dat is het brandpunt van alle beloften en toezeggingen aan Israël. God wilde het hart van zijn **volk** in het **Oude Testament** niet op het aardse Kanaän richten, **maar op Christus**. De aardse contouren maken in de voortgang van de **heilsgeschiedenis** meer en meer plaats voor de realiteit van de hemelse **erfenis**. En daar hangt **mee** samen dat het heil in het Nieuwe Testament niet meer **gebonden** is aan één volk en dus verbonden is aan één land, maar dat God de heidenen **over** heel de wereld **roept** om deel te hebben aan deze **erfenis**.<sup>3</sup>

Dit verstaan van de Bijbel door Calvin is ook van betekenis voor de wijze waarop hij omgaat met **profetisch-eschatologische teksten** in het Oude Testament. Volgens Calvin voltrekken de **oordelen** van **God** zich niet uitsluitend aan het einde van de geschiedenis. Er is in de **geschiedenis** voortdurend sprake van Gods oordelen. Daarom **moeten** we de betekenis van de teksten **ook** niet tot een bepaalde **tijd** beperken. Hoe zit het met de **vervuiling** van Gods beloften? Kunnen we precies aangeven wanneer die **beloften** in vervulling gaan? Calvin neemt **hier** de nodige **voorzichtigheid** in acht. 'De **vervulling** van een belofte kan betrekking hebben op het **begin van Gods koninkrijk**, maar **ook** op het einde van het **koninkrijk**. Het is ook mogelijk dat een belofte op het gehele verloop van het **koninkrijk**, van het begin tot het einde, **betrekking** heeft'. Aldus W. de Greef, die hierbij nog opmerkt: 'Calvin betreft ons in de exegese van eschatologische teksten bij het werk van God dat zich in de geschiedenis **voltrekt** tot tenslotte Gods **rijk** in heerlijkheid **komt**'.<sup>4</sup> Een en ander leidt tot de conclusie

dat we, in de lijn van Calvin, uiterst voorzichtig moeten zijn om de 'landbelofte' in verband te **brenge**n met een gebeurtenis **M Christus' komst**. We zullen **oog** moeten hebben voor Gods regiment en het **koningschap** van Christus in **alle** gebeurtenissen (ook in '1948'), maar dan zo dat we daarin Gods hand zien die de geschiedenis leidt naar het einde, waarin Gods beloften in Christus volkomen **vervuld** zullen zijn.

### Kritiek op Calvin (C. Graafland)

Een belangrijke vraag hierbij is: is Calvin in zijn beschouwingen niet vervallen in een dualisme tussen het aardse en het hemelse? Verdwijnt bij hem niet de **concreetheid** van het heil, zoals God het aan Israël beloofd had?

C. Graafland meent dat er bij Calvin inderdaad sprake is van een zeker dualisme. Calvin zou te **weinig** oog hebben voor het **aardse aspect** van het heil in het Nieuwe Testament en als gevolg daarvan zou hij weer te weinig oog hebben gehad voor het blijvend karakter van de oudtestamentische **heilsopenbaring**, juist ook naar haar **stoffelijk-aardse** zijde? In dit verband wijst Graafland erop dat **ook** in het Nieuwe Testament de aards gerichte belofte van heil niet afwezig is. Hij noemt in de eerste plaats de aankondiging van de geboorte van Jezus aan Maria in Lucas 1 : 32v.: 'Wij vinden hier een duidelijke **aansluiting** bij de belofte van het Oude Testament, die **gericht** is op het nationale **herstel** van Israël als volk met al zijn politieke en sociale **implicaties**'. In de tweede plaats **verwijst** hij naar Kolossenzen 1 waar **ditzelfde heil**, dat in Lucas 1 nationaal-politieke trekken heeft, kosmische trekken **krijgt**.

Van **hieruit** bestrijdt Graafland dat de oudtestamentische vorm van het heil slechts een schaduwachtig karakter draagt. Integendeel: die bevat ook een blijvend element in

zich. Ook de aarde deelt in de **verlossing**.<sup>6</sup>

Graafland verwijst naar de mannen van de Nadere Reformatie en het gereformeerde piëtisme, met **name** naar Wilhelmus à Brakel met **zijn bekende** dogmatiek *De Redelijke Godsdienst*.<sup>7</sup> Volgens Brakel hoort het land bij het heil van het verbond zoals dit aan Israël is beloofd. Er zal dan ook een tijd komen, dat Israël naar **zijn** land zal terugkeren. Hiermee bevindt **Brakel** zich op de lijn van het (gematigde) chiliasme: er komt binnen de geschiedenis een tijd waarin de beloften aan Israël worden vervuld. Graafland acht de opvatting van Brakel 'een **verrijl**ing van de **gereformeerde geloofsbe**zinning'.<sup>8</sup>

Bij Graafland gaat het om een profetisch verstaan van deze tijd, waarin **God bezig** is zijn beloften aan Israël te vervullen. Het gaat om 'een toekomst die, ik kan het niet anders zien, zeer nabij is, en waarvan wij de tekenen nu reeds mogen ontwa-  
**ren**'.<sup>9</sup>

### Een bedeling binnen deze bedeling?

Op de vraag in hoeverre het verwijst aan het adres van Calvin over een zeker dualisme **tussen** het **aardse** en het hemelse terecht is, wil ik hier niet breedvoerig **ingaan**.<sup>10</sup> Het gaat me om de vraag, of **er binnen** deze **bedeling** een tijd zal zijn waarin de beloften aan Israël gerealiseerd zullen **worden** en of we de tekenen daarvan in onze tijd zien. Anders gezegd: of de profetieën **in onze** tijd (1948!) zijn vervuld **als** het begin der tekenen die 'het laatste der dagen' inluiden.<sup>11</sup>

**Deze** opvatting miskent m.i. het definitieve van de **pinksterbedeling**. Het is nu het laatste der dagen (**Hand 2 : 17**), met de uitstorting van de Heilige **Geest op** het **Pinksterfeest**. Dit is de laatste, definitieve bedeling van het heil. Daar komt niet nog een **bedeling van** heil voor Israël achteraan. Nu is het de tijd van het welbehagen, nu is



het de dag van het heil. Aldus de apostel Paulus in 2 Korinthiërs 6 : 2, wanneer hij de profetie van Jesaja 49 : 8 aanhaalt.

Daar nog een tussenbedeling van heil voor Israël willen inlassen, betekent dat we het heil gaan verjudaïseren. Ik zie dat gevaar bij de opvatting van Graafland, als ik bij hem lees dat de belofte van Lucas 1 : 32v. gericht is op het nationale herstel van Israël als volk met al zijn politieke en sociale implicaties.<sup>12</sup> Het gaat in Lucas 1 toch niet om een aardse troon voor David? Het gaat om de troon die vandaag in de hemel is, waar Jezus is, gezeten aan de rechterhand van God. Toch een dualisme tussen hemel en aarde? Nee, het gaat om het koningschap van Christus die zijn heerschappij uitoefent over deze aarde, waar wij wonen, en straks terugkomt om voor eeuwig Koning te zijn op de nieuwe aarde. Daar sprak de engel Gabriël over, toen hij Maria aankondigde dat de zoon die zij baren zou, op de troon van David zou zitten. Hij had het niet over een interim-koningschap van Jezus over Israël, maar over een koningschap dat geen einde nemen zal.

## Kijken naar Israël of naar Christus?

Hoe spreken de profeten over de toekomst? Wat staat daarin voor hen centraal: Israël met land en volk en een aards koninkrijk, of Christus met zijn koninkrijk dat uit de hemel is en straks heel de aarde zal omvatten? Gods hand in de geschiedenis, jawel, maar hoe dan? We komen na het bovenstaande tot de volgende voorlopige conclusies:

- geen tussenbedeling met heil speciaal voor Israël,
- wel beloften van terugkeer uit de ballingschap,
- met de uitstorting van de Geest is de laatste bedeling van het heil ingegaan,
- de geschiedenis van het heil gaat voort in de gemeente van Christus,

– de volledige realisering van Gods beloften in de nieuwe hemel en op de nieuwe aarde.

Betekent dat nu geen vervaging van het heil? Kunnen we zo nog wel concreet Gods hand in de geschiedenis opmerken en profetisch spreken over zijn werk? Maar hoe concreet sprak Luther over Gods werk in zijn dagen, toen hij Psalm 46 in vervulling zag gaan! Moeten we kijken naar Israël of naar Christus om vanuit de profetie zicht op onze tijd te ontvangen? Volgende week hopen we deze vraagstelling te toetsen aan de hand van Jesaja 11 : 11-16. In deze tekst gaat het over 'Israëls nieuwe heerlijkheid', volgens het opschrift van het Nederlands Bijbelgenootschap.

<sup>1</sup> W.J. Kooiman, *Luther's getuigenis in de oorlog tegen de Turken*, Amsterdam, z.j., 17.

<sup>2</sup> Zie hierover uitvoerig W. de Greef, *Calvijn en het Oude Testament*, Ton Bolland, Amsterdam 1984, 115-154.

<sup>3</sup> Zie voor deze concentratie op Christus, W. de Greef, 'De ware uitleg'. *Hervormers*

en hun verklaring van de Bijbel, Leiden 1995, J.J. Groen, 202v. en C. Veenhof, 'Calvijn en de prediking', in: J. van Genderen e.a., *Zicht op Calvijn*, Buijten & Schipperheijn, Amsterdam 1964, 73v.

<sup>4</sup> W. de Greef, 'De ware uitleg', 204.

<sup>5</sup> C. Graafland, *Het vaste verbond. Israël en het Oude Testament bij Calvijn en het gereformeerd protestantisme*, Ton Bolland, Amsterdam 1978, 97.

<sup>6</sup> A.w., 99.

<sup>7</sup> A.w., 113v.

<sup>8</sup> A.w., 117.

<sup>9</sup> A.w., 140.

<sup>10</sup> Ik volsta met een verwijzing naar W. de Greef, *Calvijn en het Oude Testament*, 126vv. Volgens De Greef bedoelt Calvijn met de hemelse heerlijkheid niet iets waaruit al het aardse verdwenen is. Hij benadrukt juist het lichamelijke in de opstanding. Zijn spreken over het geestelijke en het hemelse moeten we volgens De Greef verstaan als een accent op de grootheid van het heil. Dat het heil ook kosmische dimensies heeft, is buiten kijf. God is met zijn heil binnengekomen in deze wereld. Hier heeft zich het grote drama van onze verlossing afgespeeld, in Betlehem en op Golgota, geografisch aanwijsbare plaatsen in het land Kanaän. En de Bijbel laat ons de kosmische dimensies van het heil zien in een nieuwe hemel en een nieuwe aarde als het eindpunt van Gods wegen.

<sup>11</sup> Aldus C. Graafland, a.w., 144.

<sup>12</sup> A.w., 97.

Dr. J.J.C. Dee

## K. schilder – oecumenicus

– K. Schilder over 'het kerkelijk vraagstuk' –

Deze publikatie is een vervolg op het in 1990 verschenen eerste deel van de biografie over Schilder, waarin de jaren 1890-1934 werden behandeld. Dit werk is echter anders van opzet en karakter, het is minder biografisch en meer thema-

Het behandelt Schilders kerkleer in @ jaren dertig en aan het begin van de jaren veertig. Het wil functioneren als een schakel tussen het eerste en een volgend deel van de biografie.

288 pagina's, gebonden, f 42,50



Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25 - 4460 AA Goes - Telefoon 0113-215591





# BLAZEN IN HET ZEIL

Schooldag 1995

## Zeilbootje

Stelt u zich eens voor. Een kleine zeilboot met een jongen erin. De wind is vrij zwak, en voor de koers die de jongen wil volgen ook nog ongunstig van richting. Langzamerhand drijft de boot naar het riet aan de kant. Hij dreigt aan lager wal te raken. Wat doet die jongen nu? Hij begint in z'n zeil te blazen. Hij loopt rood aan.

Maar het helpt niet. De zeilboot loopt vast in de stengels.

Waarom was de inspanning van de zeiler tot vruchteloosheid gedoemd? Omdat hij niet hard genoeg kon blazen? Is dat de reden? Als hij nu eens een grote ventilator op de achterplecht had kunnen zetten, in beweging gebracht door een accu? Dan was het zeil zeker gaan bollen. Maar had de boot daardoor vaart gekregen?

Toch niet. Want de kracht van C-lucht in het zeil zou precies worden opgeheven door de kracht die ventilator op de boot uitoefent, tenminste als hij goed is vastgezet. De ventilator werkt dan immers als een propellor achteruit.

De moraal? Blazen in je eigen zeil is een volstrekt zinloze onderneming. Ook al lukt het je om heel wat wind te veroorzaken, je komt geen streep vooruit.

De organisatoren van deze schooldag hebben me gevraagd te spreken over het thema 'kerk en wereld'. En dan speciaal over de invloed van de wereld waarin we leven op ons als kerkmensen. Wat heeft het voorbeeld van de zeilboot nu te maken met mijn onderwerp? Als u al niet een vermoeden

den hebt, dan zal ik het u uitleggen. Volgens mij is de kern van de verleiding van wereldgelijkvormigheid de verleiding om in je eigen zeil te willen blazen. En die verleiding is daarom ernstig, omdat ze aansluit bij wat in onszelf leeft. Een dwaze verleiding, vindt u? Precies. Dat is exact wat ik wil duidelijk maken.

## Kenmerken van onze samenleving

Ik begin nu eerst op een andere manier. Op een manier die logischer lijkt, als we het gaan hebben over ontwikkelingen in de wereld en de invloed daarvan op de kerk. Laten we eens kijken naar de wereld van het Nederland aan het eind van de 20ste eeuw. Ik noem vijf kenmerken. Het zal u vast niet moeilijk vallen ze te herkennen.

De eerste drie hebben te maken met de wijze waarop mensen in de wereld staan en zichzelf zien. Het gemeenschappelijke daarin is dat de betekenis van de traditie of van de omgeving veel minder vanzelfsprekend is geworden.

1. Het eerste kenmerk is dat wat waar is en waarde heeft heel sterk persoonlijk wordt beoordeeld. Een ander kan niet voor mij uitmaken hoe ik de wereld bekijken moet. Kennis kan niet echt beklijven als deze niet persoonlijk wordt verwerkt. En wat mooi is, wat passend is, wat goed of kwaad is, moet persoonlijk worden beleefd.

2. In de tweede plaats noem ik als kenmerk dat sociale verhoudingen minder dan vroeger als gegeven worden beleefd. De inhoud van re-

K. Veling

Aan de Broederweg

laties m& worden veroverd. Veel mensen in onze tijd verlaten bij het volwassen worden hun oude omgeving. Zij moeten nieuwe sociale relaties opbouwen. Maar het geldt algemener. Wanneer ik met iemand te maken krijg, dan staat veel minder dan vroeger van te voren al vast hoe het contact vorm moet krijgen. Oude omgangsvormen tussen mannen en vrouwen, tussen ouderen en jongeren, tussen leraren en leerlingen, hebben veel van hun vanzelfsprekendheid verloren. Hoe relaties vorm krijgen, af van persoonlijke kenmerken en kwaliteiten.

3. Een derde kenmerk is dat veel minder vast ligt dat bepaalde dingen nu eenmaal niet kunnen. Als je het positief wilt omschrijven, dan zou je dat een grote mate van openheid kunnen noemen. Het is langzamerhand moeilijk, zo wordt wel gezegd, om nog taboes in de samenleving aan te wijzen. De dingen moeten maar bij hun naam worden genoemd. Iets verstoppert onder normen van 'wat hoort', wordt als onderdrukkend beschouwd.

4. Het vierde kenmerk dat ik noem, lijkt op het eerste gezicht in strijd met de vorige. De genoemde kenmerken wijzen op de persoon, op het individu als centrum van beleving en waardering. Dat betekent dat er een sterke verscheidenheid in de samenleving bestaat. Toch, en dat is het vierde kenmerk, leven wij in onze tijd meer in één culturele ruimte dan in vroeger tijd.

is kleiner geworden. Aanvankelijk waren de grotere mogelijkheden om te reizen daarvoor bepalend. En ook de grotere vrijheid om sociaal in andere omgevingen



te **gaan** verkeren. Maar een echte **doorbraak** is veroorzaakt door de massamedia: kranten, bladen, radio en vooral **ook** televisie. Uiteraard blijft de wijze waarop mensen daarmee **omgaan** verschillend, maar Nederlanders aan het eind van de 20ste eeuw delen veel ervaringen.

5. Tenslotte noem ik, als vijfde kenmerk, de welvaart die **onze** samenleving als geheel kenmerkt. Deze welvaart maakt burgers tot **consumenten**, die zich afvragen hoe ze zullen kiezen, die op alle mogelijke manieren **worden** aangemoedigd goederen aan te schaffen om nog **comfortabeler**, gelukkiger, spannender te **kunnen** leven.

## Niet te gemakkelijk klagen

Ik hoop dat u **in de** door mij genoemde kenmerken de wereld waarin wij leven herkent. Misschien bent u in gedachten al **verder** gegaan, en hebt u al zitten denken dat hier vijf lijnen **zijn** aan te wijzen waarlangs de wereld de kerk **beïnvloedt**.

**Hebben** we hier vijf kernpunten te pakken, waarop we elkaar **moeten aanspreken** als we ons **willen** wapenen **tegen wereldgelijkvormigheid**? Daarvoor zijn inderdaad **argumenten**, lijkt mij.

Waarheden en waarden persoonlijk **b e d e l e n** kan ons ontoegankelijk maken voor **wat** God met **gezag** openbaart. Relaties zelf inhoud moeten geven kan tot relativisme leiden in **sociale** verhoudingen in kerk, staat en **maatschappij**. De verregaande openheid in onze maatschappij tast ons **beseft van** wat **oorbaar is aan**. Is het verkeren in die ene culturele ruimte niet een kernprobleem **voor** mensen **die** een christelijke leefstijl **willen** handhaven? En het **consumentisme** wakker hebzucht aan, waardoor we gemakkelijk worden afgetrokken van het liefhebben van **God** en van de **naaste**.

**Inderdaad. Ik denk inderdaad dat**

we hier in **de** buurt komen **van** het thema 'kerk en wereld'. Maar ik vraag u nog **even** verder mee te denken. Mijns inziens graven we niet diep genoeg als we vanuit de vijf genoemde kenmerken spreken over de gevaren van de **wereldgelijkvormigheid**.

**Mijn stelling is**, dat klagen over de ontwikkeling van de samenleving te **gemakkelijk** is, en in zeker opzicht **ook** te oppervlakkig. Waarom zeg ik dat? Om twee samenhangende **redenen**. In de eerste plaats is deze samenleving in veel opzichten **ook** onze samenleving. En in de tweede plaats ligt het gevaar van **wereldgelijkvormigheid** niet allereerst **buiten** ons, maar in **ons** eigen hart. **Ik** zal deze beide punten **toelichten**.

## Kinderen van onze tijd

De samenleving **waarin** wij leven is in veel opzichten **onze samenleving**, zei ik. Daarmee bedoel ik, dat **ook** de meest **geharmoniseerde** critici van onze cultuur **toch** in hun leven daarvan het stempel dragen. Om dat in te **zien**, vraag ik u eens te bedenken hoe onze overgrootouders **zouden oordelen** over de wijze waarop wij met elkaar verkeren, in **ons** gezin, in onze vriendenkring, in de **kerk**.

We **constateerden**, dat in onze cultuur het **persoonlijke** veel **nadruk krijgt** in het beoordelen van waarheid en waarde. We hoeven helemaal geen **voet** te geven aan relativisme, om toch – **mee door de geest** van de tijd – veel belang te hechten aan **persoonlijke betrokkenheid**, aan de wijze waarop we onze werkelijkheid beleven. Misschien dat we met **onze** kinderen **soms** botsen wanneer zij aankomen met 'ik vind' en 'ik voel'. Maar heel waarschijnlijk is dat het **onze** overgrootouders, als zij **ons** konden zien en horen, zou **opvallen** hoezeer **we** toch met elkaar aandacht hebben voor het persoonlijke perspectief op de dingen **waarmee** we bezig zijn. Sterker nog, **misschien** zouden we tegen overgrootvader of

**overgrootmoeder** deze opstelling ook verdedigen. Het is toch goed om aandacht **te** geven aan de persoonlijke beleving? We willen de **catechisatiemethode** van **destijds** niet terug. We vinden het **persoonlijke** gesprek waardevol. Opvoeding en onderwijs oriënteren zich terecht veel sterker dan vroeger op de belevingswereld van **kinderen**. En dan de **openheid** in de sociale verhoudingen waarin **we** verkeren. Dat gezag niet **meer** onaantastbaar is, maar in de relatie zich bewijzen moet, gaat ons soms veel **te ver**. En de **vrijmoedigheid** **waarmee** jongeren ouderen **bejegenen** kan ons tegen de haren **instrijken**. Maar wat zou overgrootmoeder of overgrootvader vinden van de wijze waarop ik met mijn kinderen omga, van de manier waarop ik op mijn **werk** mijn chef aanspreek, of over de sociale sfeer in **onze** scholen? Zij zouden **staan** te **kijken**. En ook hier vraag ik, zouden **we de ongedwongen omgang** in onze **samenleving** niet tot op zekere hoogte verdedigen? Sociale verhoudingen **kunnen** ook te star zijn. De ruimte die we elkaar bieden, kan **ook openheid** en betrokkenheid bevorderen. In onze samenleving kan de **openheid** heel gemakkelijk doorslaan in schaamteloosheid. Maar ook hier moeten we **ons** realiseren dat we – hoe ouderwets we ook zijn in vergelijking met de stijl van Veronica – in de ogen van onze overgrootouders toch ook wel **ver** gaan in onze openheid. In de manier waarop we ons kleden bijvoorbeeld. In de openheid **ten aanzien** van **sexualiteit**, om ons heen, **maar ook** in de manier **waarop** we daaroverspreken. En, zouden we zeggen tegen overgrootvader of overgrootmoeder, heeft die **grotere openheid** niet ook voordelen? Heeft **een** al te gesloten houding niet ook onnodige angst en onzekerheid veroorzaakt? **Voor** de laatste twee kenmerken van onze wereld die ik noemde, is geen lang betoog nodig om **duidelijk** te maken dat wij kinderen van **onze** tijd zijn. De ene culturele ruimte van **onze samenleving** is



voor een belangrijk deel ook onze culturele ruimte. En de luxeproblemen van onze welvaartsstaat kennen wij evengoed als wie dan ook in onze samenleving.

Onze overgrootouders zouden verbijsterd zijn als ze eens een week ons leven zouden leiden.

## Het eigen hart

Akkoord. Maar welke conclusie trekken we hier nu uit? Dat het allemaal wel een beetje meevalt? Dat we ons niet te druk moeten maken? Nee, beslist niet.

De reden waarom ik er aandacht voor vraag dat de ontwikkeling van onze samenleving een historisch gegeven is waaraan we ons in veel opzichter niet kunnen, en zelfs niet willen onttrekken, is dat we het gevaar van afval van God veel te oppervlakkig zouden opvatten, als we wijzen op de moderne samenleving die inderdaad nogal eens verschikkelijk doorslaat. We willen ernst maken met de oproep in de Heilige Schrift om ons niet door de wereld te laten meeslepen. Maar duidelijk moet zijn dat we er niet zijn als we – wijzend op zorgelijke ontwikkelingen in de samenleving – pleiten voor het handhaven van zeden die tien jaar geleden modem waren. Nogmaals, het is me er niet om begonnen de uitwassen van de cultuur van vandaag te bagatelliseren. Maar om zicht te krijgen op wat wereldgelijkvormigheid werkelijk is, moeten we dieper graven.

Het aangrijpingspunt voor de ontkerstening, voor de dreigende afval van God, ligt – zoals in alle eeuwen sinds de zonde van Adam en Eva – in ons eigen hart.

De apostel Johannes beschrijft de verleiding van de wereld als de begeerte van het vlees, de begeerte van de ogen en een hovaardig leven (1 Joh. 2 : 16). We worden er toe verleid onze eigen gang te gaan, ons hart te zetten op wat voor ogen is. We achten ons groot genoeg om zelf uit te maken waar we gaan. Voor Eva en Adam was de

vrucht die ze aan de verboden boom zagen, begeerlijk. En de verleiding om als God te zijn, om de grenzen te doorbreken van de ruimte die God hen als schepselen had gegeven, weerstonden ze niet. Het volgen van eigen wegen, de verachting van het ootmoedig volgen van de HERE, is de kern van de zonde. De kern ook van de verleiding van de wereld, die zich aan God niets gelegen laat liggen. Wij worden altijd weer in de verleiding gebracht de wereld waarin we leven, tot een gesloten wereld te maken, tot een wereld waarin wijzelf de dienst uitmaken.

De tijd van Johannes was in veel opzichten anders dan de onze. Maar hij spreekt ons evengoed aan als zijn tijdgenoten. Mensen, pas op dat je je niet verliest in wat voor ogen is, in waar je in deze wereld je zinnen op zou willen zetten. Wees niet hovaardig. Denk niet – zoals in alle generaties weer opnieuw gebeurt – dat je je eigen leven beheersen kunt, dat je je van God kunt afscheiden in de schijnzekerheid van de tijdelijke wereld. De wereld en haar begeren gaat voorbij, schrijft Johannes. Bedenk dat slechts wie in Christus is en dat laat zien door de wil van God te doen, in eeuwigheid blijft.

Mensen die zich in de zichtbare wereld laten opsluiten, die hun eigen leven willen bepalen, buiten Christus, lijken op een zeiler die denkt koers te kunnen maken door in zijn eigen zeil te gaan blazen.

## Cultuurkritiek

Als we goed beseffen waarom het in wezen gaat bij het gevaar van wereldgelijkvormigheid, kunnen we ook op een evenwichtiger manier maatschappij-kritisch zijn. Want er is alle reden om beducht te zijn voor de wereld waarin we leven. Niet allereerst vanwege de culturele vormen waarin die zich aan ons voordoet. Maar vanwege de aloude macht van ongelof en ver-

zet tegen God, die zich – in onze tijd in eigen vormen – opnieuw sterk maakt.

We hebben geen reden om een persoonlijke benadering van waarheid en waarde af te wijzen. Onze kritiek moet zich richten op de dwaze neiging van veel mensen in onze tijd en van onszelf, om te denken dat we onszelf kunnen bepalen. En die neiging toont zich in onze tijd in de vorm van een relativisme, dat slechts accepteert wat persoonlijk gevoeld en ervaren wordt. De waarschuwing voor de invloed van de wereld moet dan ook beginnen bij het gevaar van verlies van een levende band met de HERE, de HERE die zich in de loop van & geschiedenis heeft bekend gemaakt, en die ons ook nu bij zich roept. Niet het persoonlijke van onze verstandhouding met de wereld waarin we verkeren, zou de inzet van ons verzet moeten zijn, maar de ook in onszelf levende neiging om ons op te sluiten in onszelf, om bij onzekerheid en vragen te blijven graven in eigen gevoel en beleving. Sociale verhoudingen kunnen minder vast liggen dan vroeger. Het probleem is daarbij echter opnieuw dat mensen hun wereld toesluiten en principieel menen dat er geen reden is om je te laten gezeggen, om je te voegen in een normatieve orde. Wanneer wat mijn hart me ingeeft, bepalend wordt voor mijn leven in de wereld samen met anderen, dan krijgt de aloude neiging van zondige mensen om zich van God af te sluiten een moderne gedaante. Daarop zou onze verontrusting zich moeten richten.

Hetzelfde geldt voor de schaamtelooheid in onze wereld. Er is gem reden openheid te wantrouwen. Het probleem is de overtuiging van velen om ons heen, dat het niet zinvol is te vragen naar een normatief kader voor ons omgaan met elkaar. Dan wordt taboe-doorbreking afgo-dendienst aan de mens die geen macht boven zich erkent. Waar-wijs gekraai van een haan die zich koning waant op zijn mestvaalt.





Waarom is het *w* belangrijk in de taxatie van de vormen van onze samenleving de kern van de verleiding van ontkerstening te onderkennen? Ik hoop dat duidelijk is dat het er niet om gaat de problemen in de ontwikkeling van de wereld om ons heen te vergoelijken. Het gaat erom de kritiek erop effectief te maken door de goede insteek te kiezen.

Het gaat om ons eigen hart, dat arglistig is. We zijn er sterk in onszelf wijs te maken dat we onze eigen zeilwind kunnen maken. En in onze omgeving lijkt de macht van dit ongeloof groter dan lange tijd in onze geschiedenis. Het is niet gemakkelijk onszelf daaraan te ontworstelen.

Want die ene culturele ruimte waarover ik sprak, is ook voor ons een realiteit. En daarom komt het erop aan, voor ouderen en ook voor jongeren, om te beseffen waar het op aankomt.

Tegenover wereldgelijkvormigheid moeten we ons niet sterk willen maken in conservatisme. We moeten proberen de oude verleiding van de slang, die zo goed aansluit bij ons eigen hart, te onderkennen in haar hedendaagse vormen.

## De begeerte van de ogen

Ik illustreer dat nog eens aan de hand van het vijfde kenmerk van onze samenleving dat ik noemde, de welvaart en de rol van consument die wij opgedrongen krijgen. Het zou dwaas zijn te verlangen naar tijden waarin de verleiding van welvaart minder groot was. De verleiding om je hart te zetten op wat voor ogen is, kan in tijden van schaarste even groot zijn.

Ook hier moeten we inzetten op het wezenlijke. God wil mensen in de ruimte zetten. Ook mensen die in welvaart leven en bestookt worden door commercials, die ons onophoudelijk wijs willen maken dat het geluk in onze eigen hand is. En vooral ook dat we wel gek zouden zijn als we de mogelijkheden niet zouden benutten om te zorgen voor

wind in onze zeilen. Mensen kunnen toch zelf zorgen voor zekerheid, comfort, vrienden, minnaars, luxe, jaloezie bij burens, kortom voor een bevredigend leven?

Johannes kon het in zijn waarschuwing tegen wereldgelijkvormigheid wel hebben over onze televisiereclame. Reclamemakers lijken in te zetten op wat voor vleeselijke mensen begeerlijk is, op wat het oog lokt en op een hovaardige instelling van mensen die opkomen voor hun recht op bevrediging van hun begeerten. Hoe gaan we daar nu mee om? Ik trek opnieuw dezelfde conclusie als ten aanzien van de andere kenmerken van onze wereld. In onze welvaart, waarvan we verstandig gebruik mogen maken, frachten we oog te krijgen voor het armzalige van het beeld van mensen die zichzelf wel denken te redden.

Het beeld van de zeilboot waarin iemand in zijn eigen zeil zit te blazen, heeft iets belachelijks. U hebt, hoop ik, begrepen dat dat ook de bedoeling was.

Wereldgelijkvormigheid is verleidelijk. Ook omdat wereldgelijkvormigheid per definitie modern en bij de tijd is. Maar strikt genomen gaat het om de dwaasheid van mensen die zichzelf denken te redden, die zich wijsmaken dat ze genoeg hebben aan wat voor ogen is. En als het dan niet zo goed gaat in ons leven, dan blazen we toch gewoon nog wat harder?

## Verleiding dichtbij

Wereldgelijkvormigheid heeft veel te maken met gebrek aan uitzicht en vertrouwen. Daarbij kunnen we denken aan mensen die waanwijs hun eigen plezier najagen. Maar laten we beseffen dat de zelfgekozen opsluiting van mensen in hun eigen wereld niet zelden een kwellend betekent. De moderne vormen waarin dat 'eigen baas zijn' zich uit, kunnen mensen tot wanhoop brengen. Er is dan immers geen ander houvast dan het eigen

gevoel; het is immers ouderwets en dus verwerpelijk te vertrouwen op stabiliteit in sociale relaties; en er zijn geen grenzen waardoor het leven en het samenleven een zekere bescherming krijgt.

Over de bedrieglijkheid van een leven buiten God leren we uit de Schrift. Maar veel van onze tijdgenoten, en misschien ook wijzelf wel van tijd tot tijd, kunnen die bedrieglijkheid uit eigen ervaring bevestigen.

Ook wijzelf misschien, zei ik. Daarbij dacht ik eraan dat de verleiding om ons leven af te sluiten van God, in ons eigen hart wortelt.

Ik wil dit nog eens, in een misschien wat onverwachte richting, toespitsen. Een wereld, waarin het gewoon is mensen aan te spreken op de wijze waarop zij hun wereld zelf ervaren, waarin sociale verhoudingen meer dan ooit door de mensen zelf moeten worden vormgegeven, waarin openheid een vanzelfsprekende claim in de onderlinge omgang is geworden, kan – zoals we zagen – benauwend zijn. Dat kan wanneer mensen weigeren verder te zien dan wat voor ogen is. Maar benauwend kan het ook zijn voor mensen die wel zeker in God geloven en die weten dat zij in Christus zijn. Want de verleiding om in het eigen zeil te blazen is niemand vreemd. Misschien is overspanning van kinderen van God, die – in de vormen van deze tijd – toch menen dat zij het zelf moeten maken, ook een vorm van wereldgelijkvormigheid. Er zijn in de wereld om ons heen veel gespannen mensen. Maar in de kerk ook. Misschien verbaast ons dat minder als we beseffen dat de kern van het gevaar van afval van God is, de oeroude neiging van zondige mensen om zelf de touwtjes in handen te willen nemen. Het is die oeroude verleiding, die in de vormen van vandaag ook christenen tot het besef kan brengen dat zij er helemaal zelf voor staan. Er lijkt dan geen ander houvast dan het eigen gevoel. Het lijkt dan onze opgave om



sociale relaties puur op eigen kracht te **definiëren** en in stand te houden. En **de** verplichting tot openheid en **eerlijkheid** lijkt geen ruimte te **laten** voor enige relative-**ring** of enig tekort.

Ook dan **moeten we onszelf te** binnen brengen dat geloven betekent dat we buiten **onszelf** terecht kunnen. Bij God en **zijn Christus**, maar ook in de omgeving waarin Hij **ons plaatst en bij de mensen** met wie wij verbonden **zijn**.

## Sprekten met elkaar

Ik sluit af met de vraag hoe wij onze **gesprekken** over **kerk en** wereld zouden **moeten** voeren. Ieder van **ons** weet dat dit niet altijd **gemakkelijk is**. **Praten over wereldge-**vonnigheid betekent gauw ruzie, en levert dus **vaak weinig** op.

Uit het voorgaande trek ik **twee** conclusies.

In de **eerste** plaats is duidelijk dat **we** erover moeten **blijven spreken**. Als het zo is, dat **wereldge-**vonnigheid in **ons** eigen hart begint, dan **mag** de **bezinning** erop nooit ophouden. Wat **trekt**, is geen vreemde, **boze samenleving**, maar onze eigen neiging naar het **begeer-**lijke van wat voor **ogen** is, en **onze gemakkelijke bereidheid** om **ons** leven af te sluiten van God.

Dat verklaart **natuurlijk ook voor** **sen deel** dat gesprekken over **we-**reldgeevonnigheid zo lastig zijn. Het is **niet** zo vreemd, dat ik **boos word als** iemand **me** vraagt of ik **een** bepaalde verworvenheid eigenlijk niet **zou** moeten opgeven omdat die niet past bij **een** leven in de ruimte van het geloof. Want op **m'n** moment zie ik die **ruimte** niet zo duidelijk.

En misschien ben ik **ook** wel te **goeder** trouw. Misschien bedoel ik **het** helemaal niet verkeerd, maar zou ik **me** toch moeten laten voorlichten dat ik toch het risico loop met mijn zeilbootje aan **lager wal** te raken. En dat zelf blazen dan niet helpt.

Er moet gesproken worden. Maar – **en dat is mijn** tweede conclusie – het gesprek moet **wel** bij het **begin** beginnen. We kunnen over veel onderwerpen praten. De ontwikkeling van onze **samenleving** geeft daar al le aanleiding **toe**.

Maar het begin moet **zijn** de **ge-**zamenlijke **herbezinning** op de kern van het evangelie. Kinderen van God zijn **niet** hun eigen bezit, **zij** leven in de ruimte van Gods genade. En dan komt vervolgens de vraag welke **consequenties dat heeft** voor **het leven** in onze tijd, in **onze** maatschappij. We **ontkomen dan** wellicht aan conservatief gemopper, of aan modieus gefluit. Misschien **kan** het **dan komen tot een** gesprek dat harten raakt, twee harten!

Dit laatste is voor een goed gesprek altijd een voorwaarde. Misschien zouden bijvoorbeeld ouderen **pas een** gesprek over **wereldge-**vonnigheid met jongeren moeten beginnen, als zij zelf recentelijk **ook** eens blijk hebben gegeven te beseffen dat een leven met de **HE-**RE **zelfbezinning verg, belijdenis van schuld** en bekering. Laten we **niet** – zoals toch heel vaak gebeurt – doen alsof **wereldge-**vonnigheid een probleem is van de jeugd. De **hardnekkige neiging van men-**sen om in **hun** bootje in het eigen **zeil** te willen blazen, gaat niet over **zodra** jonge mensen weer **een** beetje in **het** gareel lopen.

Misschien is dat gareel zelf wel een uiting van **wereldge-**vonnigheid. **Burgerman-fatsoen** moet niet worden verward met een **leven** met God.

## Kom, Schepper Geest

Op de Pinksterdag weerklonk in het huis waar de discipelen waren **het geluid van een** hevige wind.

Het is een wat eigenzinnige toepassing, ik besef dat. Maar laten **we** – als we die geschiedenis weer horen – eens denken aan dat zeilbootje.

We moeten afleren de Geest te negeren en in **ons** eigen **zeil te** willen blazen. Kom, Schepper Geest. Vernieuw ons leven. Steeds weer.

HOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN

VAN  
HO  
VAN  
HOT  
VAN

**BOEKHANDEL**  
Uw boekenbestellijn 010-4820488

**VAN RIETSCHOTEN**

Keizerswaard 8, 3078 AM Rotterdam, Winkelcentrum Keizerswaard

HOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN RIETSCHOTEN • VAN



# DE GEREFORMEERDE KERK TE HIMBU LURI

B. Bolt



Op het eiland **Sumba** (Indonesië) zijn veel **protestantse kerken**. Hiermee vormt Sumba een uitzondering op de andere eilanden in Indonesië, waar de **Islam** overheerst. Tot het einde van de vorige eeuw **heerste er** alleen nog het **heiden-dom** in de vorm van de **Marapu**, & **voorvader-verering**. Het **goddeloos** leven en de **stammentwisten** op Sumba waren zo ernstig dat de **resident uit Kupang** na een bezoek aan Sumba, eind vorige eeuw, **niet** alken **besloot een** peloton militairen te plaatsen, **maar** ook aan 'Nederland' te vragen om zendelingen te sturen.

In 1881 **werd** door de **Gereformeerde zendingsvereniging** de eerste zending uitgezonden **en** in het **begin van deze eeuw** volgden **anderen**, die uitgezonden **werden** door de Gereformeerde Kerken. Na een moeizame periode **werden** de eerste kerken geplant.

Na de **Vrijmaking** werd het **zendingswerk** namens de vrijgemaakte kerken voortgezet **door de kerk te** Zwolle. Inmiddels **had toen** op Sumba **ook een** splitsing **plaatsgevo-**nden in de kerken, in een 'synodaal' en een 'vrijgemaakt' deel.

In het vrijgemaakte deel deed zich later **nog een** splitsing voor, in **verband met de zogenaamde Goossens-kwestie**. In grote lijnen zijn de protestantse kerken in drie groepen ingedeeld: de **GKS** (zeg **maar de** grote protestantse volkskerk), de **GBS** (de zgn. **Goossens-kerken**) en de **GGRI** (de gereformeerde kerken in Indonesië die **in één kerkverband** verkeren met de **GGRI** op **Irian Jaya** en **Kalimantan Barat**).

Met de kerken van de **GGRI** hebben onze kerken een **zusterkerk-relatie**. De gemeenten en hun leden worden door de vereniging De Ver-

re **Naasten** ondersteund met een **ontwikkelingsprogramma**, **voornamelijk op het gebied van** landbouw. Van 24 juli **tot 10** augustus werd **namens DVN** een werkbezoek **afgelegd**, waarbij veel gemeenten werden bezocht en ook **enkele kerkdiensten werden** bijgewoond.

## Zondagmorgen in Himbu Luri

Om 7 uur gaat de eerste **'bel'**. Dat wil **zeggen**, een aantal slagen met een steen op een oude **velg** van een **vrachtauto** die aan het **dak** van de kerk hangt. De eerste bel is het **teken** dat de mensen zich **moeten** mandien. De tweede bel, om 9 uur, geeft aan dat men zich op **weg** naar de kerk **moet** begeven.

## Een nieuwe start

Ais er ergens een eenvoudig **kerkelijk** leven is **te vinden**, dan **wel in** afgelegen **gebieden** op Oost-Sumba.

**Himbu Luri** is zo'n plaats, met een gemeente van de GGRI. Hier is een zogenaamd **resettlement-project** gevestigd. De boeren van gemeenten uit de **berggebieden** zijn door Yakkersum, de zusterorganisatie van DVN, aangespoord en begeleid om te 'transmigreren'. Op verschillende plaatsen in de **bergen** biedt de landbouw geen toekomstperspectief. Door het steeds maar kappen van bos ontstaat erosie, **hetgeen** uit milieu-oogpunt niet langer verantwoord is. Goede alternatieven zijn te vinden in lager gelegen, vlakke gebieden met re de **lijk vruchtbare grond**. Zowel de overheid als **YRM** begeleiden de **gezinnen** om zich te hervestigen. Op het project Himbu Luri ('Nieuw Leven') wonen **vrijwel uit-**

sluitend leden van de GGRI. Ze komen van verschillende plaatsen uit de bergen. Zo'n nieuwe, jonge gemeente heeft iets. Nieuw elan, maar moeiten en problemen zijn er ook.

Aanvankelijk begint men enthousiast nieuw land te ontginnen en te bebouwen. Maar na enkele jaren blijkt ook hier het probleem van het onkruid levensgroot te zijn, **zowel op de akkers waar de gewassen moeten groeien, als op de akker van de gemeente.**

## Kerkgang

Als om 9 uur de tweede bel gaat, begeven we ons ook op **weg van** het huis **van onze** gastheer naar de kerk. We hadden met zijn tien en hadden met het opstaan van de harde **bamboevloer** weinig moeite. De eerste kerkgangers zijn er al. Het **kerkje** is gemaakt van zeer eenvoudig materiaal. Enkele palen in de grond, **bamboewanden** en een dak van **alang-alang**. De zitplaatsen bestaan uit ruwe **planken** die los op **boomstammetjes** liggen. Soms zijn de planken erg krom, dan **is het een kunst** om het juiste evenwicht te vinden. **Voor ons, twee** Hollanders, heeft **men een** echte bank versierd. Het is een duo-bankje dat vooraan, vlak **onder de** neus van de voorganger, is **geplaatst**. Dit is nu eenmaal wereldwijd de manier om gasten te eren. We voelen er **niet** veel **voor** om daar plaats te nemen. Je voelt je echt voor joker **zitten**. We doen net of **we** het bankje niet **zien** en gaan op het **één** na achterste plankje in de **kerk zitten**. Maar daar komt de **kerkeraad** tegen in opstand en neemt maatregelen. We worden **gewenkt** en met de platte hand





wordt **op** het bankje geslagen om te beduiden dat we daar plaats **moeten** nemen. We zeggen dat we hier al een prachtig plaatsje hebben gevonden. Nee, maar deze **bank** is voor ons. Ja, maar wij vinden dit echt de **mooiste** plaats in de kerk. Goede raad is duur, **maar** de oplossing komt eraan. De bank wordt opgepakt en geplaatst nissen de twee planken waar wij zitten. Nu hebben we **en onze bank en de mooiste plaats**.

Als we gaan zitten blijkt het echt voor **Sumbanezen** te **zijn** gemaakt. We zitten er samen **als gegoten** en moeten straks iets verzinnen hoe er weer uit te komen.

**Inmiddels** zijn de meeste kerkgangers binnen. Als we om ons heen **kijken**, vragen we **ons** af waar de rest van de leden is. Er wonen **veel** meer mensen op het project en **gisteravond** op de bijeenkomst met de Boeren **Groepen** waren er aanzienlijk meer aanwezig. In aanmerking nemend dat er maar één dienst op zondag **is**, en dat er in veel huizen niet eens **een** Bijbel aanwezig is, is het bijwonen van de kerkdienst toch wel het minimale wat verwacht **kan worden**.

## De dienst

Om 10 uur precies gaat **de** derde **bel**. De voorganger is een 'hulp'. Hij is geen predikant of evangelist, **maar** helpt een predikant uit de omgeving om in de buitenwijken **voor** te **gaan**.

De dienst **wordt** in het **Sumbanees** gehouden, terwijl de Nederlandse liturgie wordt gebruikt. De **preek** gaat over 1 Cor. 1 : 10-17. Als **studiemateriaal** staat de voorganger **maar** 1 boek ter beschikking. Hij leest hier gedeelten uit voor en **geeft** dan een verklaring.

## De gemeente

Omdat **we** de **preek** niet kunnen volgen, gaan onze gedachten al **gauw** naar de **kerkgangers** en het gemeenteleven. **Een** samenleving

met **alleen** mensen van de **kerk** heeft al gauw haar specifieke **problemen**. De **vroegere voorganger** van deze **kerk** zit **voor** ons. Buiten dienst, problemen met de **gemeente**. Hij had vroeger een **stuk** grond en een huisje op het project. Hij had ook een **huwbare dochter**. Een andere boer op het project had **een huwbare** zoon. Na beraadslagingen **kwamen** de families tot de **overeenstemming** dat deze **twee** maar met elkaar moesten trouwen. Echter, toen kwam het probleem **van** de bruidsschat. De dominee **kon** voor zijn dochter onvoldoende **vee** leveren; dus kon het feest niet **doorgaan**. Problemen tussen de families. De dominee, die zijn bedrijf al **zover** had opgebouwd **dat** hij het kon overdragen aan zijn **zoon**, was genooddaakt van het project te **vertrekken**. Hij **woont** nu in een naburige plaats en **moet** een nieuw **bestaan** opbouwen. Inmiddels werd **zijn** zoon het leven **ook onmogelijk** gemaakt en moest hij het bedrijfje van **zijn vader** achterlaten. Zo **zijn** er wel **meer** spanningen op zo'n project.

## Liefdedienst

Daartegenover staan **gelukkig** ook **mooie** dingen. **Er** is een **eenvoudig** maar spontaan geloofsleven. Men is zich dagelijks bewust dat men leeft uit de hand van de Here. **Zo** dra men wat meer heeft dan **voor** het gezin nodig is, is men ook bereid daarvan tienden te geven. De ouderlingen zijn ijverig en hebben hart voor de dienst **aan de Here**. **Een** ouderling **was** enkele jaren geleden **ernstig ziek**. **Om de kosten** die dit met zich meebracht te **kunnen** betalen, moest hij **een** van **zijn** twee koeien verkopen. Een geweldige aderlating voor **zijn** bedrijf, want **de koeien** werden **gebruikt als** trekvee en daarvoor heb **je** steeds een span van **twee** nodig. De opbrengst was f 800,-; na aftrek **van** de kosten was er nog f 200,- over; **hiervan** was f 80,- voor de **kerk**; dat was immers 10%. Rekenen wij ook in **bruto** inkomen als we het

hebben over kerkelijke bijdragen, of hebben we het over netto **be-steedbaar inkomen**? Als er op **Sum-ba** zo zakelijk werd gerekend als bij ons vaak het **geval** is, bleef er niet veel over voor de kerk.

De dienst is afgelopen. De **gemeente** blijft rustig zitten. **Een** van de ouderlingen begint het gesprek over de preek. Een goed voorbeeld voor ons, die **boodschap** aan de Corinthiërs, zegt hij. Laten wij er voor oppassen dat wij niet zeggen ik **ben** van Paulus of ik **ben van Cefas**. Zijn we niet allen van Christus? Zo **spreekt** de **gemeente** nog even **door** over de **preek**.

Daarna gaat het gesprek over de kerkbouw. Men wil toch wel graag een solider gebouw opzetten. Dit gebouwtje is al het tweede **in** zeven jaren zal het **ook** niet lang meer houden. Er is al gespaard voor **plan-ken**. Ze zullen het met elkaar **weer** opzetten. Deputaten **BBK** hebben steun toegezegd voor een zinken dak.

Ook hier is er weer de ervaring, dat speciaal op de dag des Heren de **broederhand** wereldwijd **wordt** gevoeld. Juist op deze dag vergadert Hij zijn kerk over de hele aarde.

(Uit het verslag van het werkbezoek aan Sumba van 24 juli tot 10 augustus 1995.)



# Nieuws van de classes

## Appingedam

De classis Appingedam (mei/juni) heeft besloten een voorstel van de kerk van Harkstede te steunen. Dit voorstel gaat over het besluit van de Generale Synode Ommen 1993, dat ook in diensten waarin geen predikant voorgaat, zegengroet en zegen ongewijzigd uitgesproken en opgelegd mogen worden. 'Naar het oordeel van de kerkeraad was deze zaak nog niet rijp voor een beslissing, omdat niet alle implicaties inzake liturgie en de ambten in kaart zijn gebracht. Verder vindt de kerkeraad het onjuist dat het *m* de vrijheid van de kerken wordt overgelaten of naar het besluit van de Generale Synode zal worden gehandeld. De kerkeraad van Harkstede wil daarom aan de eerstkomende Generale synode voorstellen een studiedeputaatschap te benoemen dat de zaak van de zegen(groet) in erediensten, waarin geen predikant voorgaat, met al haar implicaties grondig bestudeert.'

## Hardenberg

Via het preparatoirexamen wordt iemand die in Kampen is afgestuurd, beroepbaar gesteld binnen de kerken. Vast onderdeel van dit examen is het 'onderzoek naar de beweegredenen' of de motivatie om predikant te worden. Dit hoort vooraf te gaan aan het deel van het examen waarin een preek en een aantal theologische vakken aan de orde komen. Meestal vindt dit onderzoek plaats in een gesprek met een paar afgevaardigden tijdens een schorsing van de classisvergadering waarin het examen zal worden afgenomen. Op voorstel van de kerk te Heemse heeft de classis

Hardenberg (31 augustus) nu besloten het onderzoek naar de beweegredenen een paar dagen voor het classisexamen te doen.

## Harderwijk (I)

De classis Harderwijk (mei) heeft besloten de particulieresynode voor te stellen de generale synode te vragen artikel 66 van de Kerker- & zo te wijzigen, dat behalve uit de Catechismus sok af en toe uit de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leerregels geprekeet kan worden. Ze voert daartoe drie gronden aan:

- 1 De Heidelbergse Catechismus is qua vorm en opzet het meest geschikt om in de prediking de leer van Gods Woord te verklaren;
- 2 de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leerregels bevatten leerstukken die niet direct in de Heidelbergse Catechismus staan en die in de prediking aandacht verdienen;
- 3 een proef in de kerken te Putten en te Lelystad laat zien, dat het incidenteel preken uit een ander belijdenisgeschrift dan de Heidelbergse Catechismus tot stichting van de gemeente is.

## Harderwijk (II)

Zaterdag 14 oktober was het 50 jaar geleden dat de kerk te Heerlen werd geïnstitueerd. Zolang de Noordoostpolder droogligt is er binnen de Gereformeerde Kerken aandacht geweest voor het kerkelijk opbouwwerk in de IJsselmeerpolders. Aanvankelijk was dit een generaal-synodale zaak met een landelijke collecte. Later is het in beheer gekomen bij de al geïnstitueerde kerken in de polders. Via H-

ten, Lelystad, Almere en Zeewolde is het fonds uiteindelijk weer 'geland' in de classis Harderwijk, waar sinds enige tijd 'deputaten Fonds Kerkelijk Opbouwwerk IJsselmeerpolders' dienst doen. Zij waren gewoon alle gereformeerde kerken om steun te vragen, een bedrag per ziel.

Nu ook Almere en Zeewolde helemaal op eigen benen kunnen staan en het er naar uitziet dat er voorlopig niet verder zal worden ingepolderd, heeft de classis dit jaar besloten het deputaatschap en daarmee het fonds op te heffen. Het laatste wat door dit fonds wordt gesteund is de kerkbouw in Almere. Alles wat deputaten nog in kas hebben en wat nog binnenkomt zal ter beschikking worden gesteld voor dat doel, tenzij het de f 5.000 overschrijdt. Als alle zaken zijn afgehandeld zal de opheffing plaatsvinden.

## Rotterdam

Binnen de classis Rotterdam studeert een deputaatschap op de problematiek van de Rotterdamse stadskerken. Een eerste inventariserende rapportage was 7 september ter tafel. Naar de indruk van deputaten maakt de 'onevenwichtige' samenstelling van de Rotterdamse stadskerken het moeilijk om goed te functioneren naar binnen en naar buiten. Dezelfde samenstelling maakt dat al veel werk is voor relatief weinig ambtsdragers. Op korte termijn zou met hulp uit de naburige, grotere zusterkerken daar wel iets aan te doen zijn. Op langere termijn moet gewerkt worden aan een structurele oplossing, voornamelijk te zoeken in het versterken van de innerlijke kracht van de kerken





zelf. 'Afrondend wordt benadrukt dat niet **alleen** gesproken moet worden in termen van **stadsproblemen**, maar ook van **grote** mogelijkheden en uitdagingen die de stad te bieden heeft. Mankracht-tekort is zeker ook tegen **deze achtergrond** te verklaren.' Concrete **voorstellen** zullen op de **decemberclassis** worden gedaan.

## 's-Gravenhage

In mei vroegen verschillende kerken in de classis 's-Gravenhage om instelling van een commissie voor advies bij samensprekingen. Op de vergadering van 21 september heeft de classis **unaniem** besloten zo'n commissie in te stellen. Deze commissie krijgt als opdracht de classis – en desgevraagd de kerken – te adviseren bij:

- 1 de oordeelsvorming rond vragen van de kerken over plaatselijke samenspreking en over de wijze waarop kerken met elkaar hun samensprekingen beginnen;
  - 2 de goedkeuring van wezenlijke beleidsbeslissingen die de kerken nemen zoals
    - een besluit om een kerk als trouwe kerk van Christus te aanvaarden
    - een gezamenlijke verklaring van overeenstemming
    - een stappenplan om kerkelijke eenwording gestalte te geven;
  - 3 de afstemming tussen plaatselijke samenspreking en besluitvorming van meerdere vergaderingen alsook de afstemming tussen plaatselijke samenspreking en landelijke beleidsvoering (bijv. van generale deputaten ter bevordering van kerkelijke eenheid en deputaten voor het gesprek met de Christelijke Gereformeerde Kerken).
- in de gronden wordt melding gemaakt van het gegeven dat diverse kerken in de classis bezig zijn met samensprekingen. De classis verwijst ver& de artikelen 41 en 44 van de Kerkorde. Tot slot sluit ze aan bij de uitgangspunten van de generale synode van Ommen 1993, dat over samensprekingen

aan de classis wordt gerapporteerd in het kader van de artikelen 30, 41 en 44 Kerkorde, dat wezenlijke beleidsbeslissingen alleen onder goedkeuring van de classis kunnen worden genomen, en dat plaatselijke kerken op dit punt uitspraken van meerdere vergaderingen in acht dienen te nemen (naar art. 31 K.O.).

## Noord Brabant-urnburg

Op de classis Noord Brabant-Limburg (24 augustus) deelde de kerk te Brunssum-Treebeek mee dat ze vanaf 10 september 1 kerkdienst per zondag in Maastricht belegt. Een verzoek om financiële steun van dezelfde kerk voor een 'missionair medewerkster' ten bate van de wijk Venlo kreeg een positief oordeel. Er is echter nog geen definitief besluit genomen omdat niet d-

le kerkeraden het verzoek hebben besproken.

## NIEUWS VAN DE PARTICULIERE SYNODEN

### Friesland/Noord Holland

De particuliere synode van —sland en die van Noord-Holland (13 mei) hebben in goed onderling overleg besloten hun langdurige (zo'n 25 jaar) samenwerking voor de zending te beëindigen per 31 december aanstaande. 1% synodes werkten samen vov de zending op Kalimantan Barat, Indonesië, en voor een aantal jaren (tot 31 riember 1990, met de classis Groote-gast) ook voor de zending bij Pretoria, Zuid-Afrika. De zendelingen werden uitgezonden door de kerk

Het GSEV organiseert een studiedag over

## HOMOFILIE EN PASTORAAT

Datum: zaterdag 18 november 1995

Plaats: Scholengemeenschap "Guido de Brès", Arnhemseweg 65, Amersfoort

Tijd: 10.00uur - 15.00 uur (uiterlijk)

Kosten: f 10,= per persoon. (incl. lunch f 21,=)

### Opgave en inlichtingen bij:

Mw. R.L. Griffioen-Donker  
Mw. B.F. de Vos-Hoogsteen

tel: 070 - 3000363  
tel: 033 - 653274



GEREFORMEERD SOCIAAL EN  
ECONOMISCH VERBAND

Postbus 694  
2270 AR VOORBURG



te Drachten Zuid/Oost.

De Friese kerken zijn vanaf 1948 verantwoordelijk geweest voor de zending op Kalimantan Barat. De Friese kerken ronden deze verantwoordelijkheid gedurende 19% af, al zal er nog wel langer hulp geboden worden aan de kerken op Kalimantan.

De particuliere synode van 31 mei jl. besprak een rapport over de keus van een nieuw zendingsterrein. Ter tafel waren onder andere: het werk vanuit de kerk te Kaapstad, Zuid-Afrika, in het nabijgelegen Belhar (ds. E.L. van 't Foort); het zendingswerk in Mamelodi en Sosjanguve vanuit Mamelodi, Zuid-Afrika (di. A.J. de Visser en J. Bosman), evangelisatie in Friesland zelf, en evangelieverkondiging aan het joodse volk. De synode nam nog geen beslissing. Zendingsdeputaten oriënteren zich verder en zullen de volgende particuliere synode (Damwoude, 14 februari 1996) informeren. De Friese kerken is gevraagd de bezinning op nieuw zendingswerk op te dragen aan de Heere.

## Noord-Holland/Zuid-Holland

Per 1 januari 1996 zullen de particuliere synoden Noord-Holland en Zuid-Holland vervangen zijn door die van Holland-Noord en Holland-Zuid. Beide ressorten zullen voor de zending op Curaçao samenwerken met Rijnsburg. De volgende classicale indeling zal dan gelden (de classisnamen tussen hoge komma's zijn niet officieel):

Holland-Noord

*classis 'Alkmaar-Haarlem'*

Alkmaar  
Anna-Paulowna  
Beverwijk  
Broek op Langedijk  
Enkhuizen  
Haarlem  
Den Helder  
Krommenie  
Ijmuiden  
Zaandam

*classis 'Amsterdam-Leiden'*

Amstelveen  
Amsterdam-Centrum  
Amsterdam-Zuid/West  
Curaçao (Ned. Antillen)  
Hoofddorp  
Katwijk  
Leiden  
Lisse  
Oegstgeest  
Rijnsburg  
Valkenburg (Z.H.)  
Voorschoten

*classis 'Gouda-'s-Gravenhage'*

Alphen aan den Rijn  
Bodegraven-Woerden  
Delft  
Gouda  
's-Gravenhage-Centrum/Scheveningen  
's-Gravenhage-Zuid/Loosduinen  
De Lier  
Monster  
Pijnacker-Nootdorp  
Rijswijk  
Voorburg  
Waddinxveen  
Zoetermeer

Holland-Zuid

*classis Dordrecht-Gorinchem*

(ongewijzigd)  
Alblasserdam  
Dordrecht  
Gorinchem  
Hardinveld-Gessendam  
Langerak  
Leerdam  
Nieuw-Lekkerland  
Sliedrecht  
Zwijndrecht  
Zwijndrecht-Groote Lindt

*classis Hoogvliet*

Barendrecht  
Hoogvliet-Spijkenisse  
Maassluis  
Middelharnis  
Pernis  
Ridderkerk  
Rotterdam-Zuid  
Rozenburg  
Vlaardingse

*classis Rotterdam*

Bergschenhoek  
Berkel & Rodenrijs  
Capelle aan den IJssel  
Kralingseveer/Krimpen aan den IJssel  
Nieuwerkerk aan den IJssel  
Rotterdam-Centrum  
Rotterdam-Delfshaven  
Rotterdam-Noord  
Rotterdam-Oost

**De Regenboog**  
**Chr. Boek- & muziekhandel**  
**Straatweg 158 / 3621 BW Breukelen**  
**tel. 0346-265422**





# M

## meegelezen

### Jongeren en zingeving

In *De Wekker* van 6 oktober jl. was het vervolg te lezen van het referaat dat drs. *Martin Visch* hield voor de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor jeugd welzijn. Na de vraag: hoe zijn jongeren vandaag en wat boeit hen?, stelt hij aan de orde wat het leven uiteindelijk zin geeft:

#### Dimensies van godsdienst

Veelal worden godsdienst en geloof als één-dimensionaal gezien. Zo van: als je gelooft, dan geloof je in God. Godsdiensten geloof hebben echter meerdere dimensies. Ik houd het op vijf dimensies:

#### Kennisdimensie

Geloven is een kwestie van er wat van af weten. Jedient bijvoorbeeld kennis te hebben van de Bijbel, de Heidelbergse Catechismus, de Sacramenten, Kerkgeschiedenis, de Drie Formulieren van Enigheid.

#### Geloofsdimensie

Geloven is ook een kwestie van wat je dient te geloven. Dus niet alleen een kwestie van weten (& kennisdimensie) maar ook een kwestie van geloven. Hier valt te denken aan geloof in God, de Drieëenheid, vergeving van zonden.

#### Ervaringsdimensie

Binnen elke godsdienst wordt van haar aanhangers verwacht dat ze godsdienstige ervaringen hebben. Bijvoorbeeld contact/ervaring met God, bekeringservaring, ervaring van de Heilige Geest.

#### Rituele dimensie

Het gaat hier om het samen met anderen in praktijk brengen van wat je gelooft. Godsdienstige handelin-

gen dus. Hier kunnen twee soorten godsdienstige handelingen worden onderscheiden:

- Rituele handelingen: kerkbezoek, huwelijksinzegening, sacramenten.
- Devotionele handelingen: persoonlijk gebed, Bijbellesen.

#### Gevolgendimensie

Bij deze dimensie gaat het om de praktische vertaling van de andere vier dimensies in het dagelijks leven en gedrag van de gelovigen. Het gaat hier derhalve om voorschriften over hoe mensen moeten handelen in hun dagelijks leven als consequentie van hun geloof. Met andere woorden: we hebben het hier over de ethiek. Voorbeelden in dit verband zijn: heiliging van het leven, Goede Werken.

#### Belangrijk vraag

Nu kom ik op een belangrijke vraag: moeten we ons in het jeugdm jongerenpastoraat, in de jeugdhulpverlening, richten op één of meerderedimensies van godsdienst? Via welke dimensie(s) kom je het beste de jongerenwereld binnen? Wanneer slagen we: als we ons op alle dimensies richten of...? In opvoeding en begeleiding van jongeren leggen we naar mijn mening vaak teveel het accent op één van de dimensies van geloof en godsdienst. Soms wordt op catechisatie bijvoorbeeld teveel alleen ingegaan op de kennisdimensie. En soms wordt in de opvoeding teveel het accent gelegd op de gevolgendimensie, w in de trant van wat wel en – vooral – niet mag. Ik laat het even bij deze twee voorbeelden in dit verband. Mijsn inziens komen we het beste bij de jongere in zijn wereld binnen

als we ons richten op zoveel mogelijk c.q. alle dimensies van godsdienst en geloof en als tiet ons lukt om in onze ontmoeting met de jongeren in gesprek te komen over – zijn en onze – 'zingen'.

#### Zingeving

Daarmee kom ik, nazist het onderscheid van enkele dimensies van godsdienst en geloof, op het Wangrijke aspect van zingeving. Ieder mens, ook de jonge mens, is bezig met de vraag: wat geeft mijn leven uiteindelijk zin? Ieder mens heeft zaken die zijn leven mooi, fijn en zinvol kunnen maken. Maar, één ding is het hoogste in dezen. We noemen dat 'ultieme' – uiteindelijkke – zingeving. Andere waarden, normen, zingevingen zijn aan deze ultieme zingeving ondergeschikt of worden daarvan afgeleid. Zo kunnen mensen zaken als gezondheid, geluk en dergelijk heel belangrijk vinden in hun leven en als meest belangrijke – ultieme – zingeving het geloof noemen. Het geloof is dan de ultieme – uiteindelijkke, of: belangrijkste – zingeving.

### Afgoden in deze tijd

In het Gereformeerd Weekblad van 29 september schreef dr. J. Hoek over afgoden in deze tijd. Paulus kwam in Athene een grote hoeveelheid afgoden tegen. Wat zou hij zien als hij in onze steden rondliep?

Op catechisatie leren wij dat afgoden van God afhouden, A i wat mij van God afhoudt in mijn leven, is een afgod. Dat kan dus van alles en nag wat zijn, ook zaken die op zichzelf niet verkeerd zijn, maar die



mij toch tot zonde worden, die een struikelblok of een strik voor mij worden, omdat ze zoveel plaats vul-  
len in mijn hart dat er voor God en voor Christus geen plek meer over is. In elk geval niet de centrale plaats die voor God bestemd is en waar Hij recht op heeft. De kerk-  
hervormer Johannes Calvijn heeft gezegd dat het menselijk hart een fabriek van afgoden is. Aan de lopende band worden daar afgoden geproduceerd. Het gaat erom deze afgoden als zodanig te ontmaskeren en er in de kracht van de Heilige Geest mee te breken, zodat God alleen God is in ons leven. De afgoden van deze tijd ontmaskeren en weerstaan – dat is onze roeping. Ik las onlangs het boek van Tom Wright *Nieuwe taken voor de kerk van nu* (Zoetermeer 1995). Daarin noemt hij een aantal moderne afgoden die in onze tijd vele onderdanen en aanhangers hebben. Laten we ter ontmaskering een paar van die afgoden van dichtbij bekijken en vervolgens bezien hoe ze kunnen worden weerstaan.  
(...)

### Mammon

Een tweede afgod van deze tijd is Mammon. Kijk maar eens naar de 'skyline' van onze steden. Vroeger werd het silhouet van een dorp, maar ook van een stad, beheerst door de kerktorens die als opgeheven vingers wezen naar het ene nodige en het allerbelangrijkste: de dienst van God. Vandaag zien we overal in de steden torenhoge kantoorgebouwen, bankgebouwen, handelscentra. Deze wolkenkrabbers zijn de hedendaagse heiligdommen van de afgod Mammon, de god van geld en goed. Geld heeft de centrale machtspositie in onze samenleving ingenomen. Politieke partijen besteden & meeste aandacht aan de economische paragraaf en de meeste kiezers laten hun stemgedrag bepalen door de vraag: welke partij zou mij er materiële op vooruit kunnen doen gaan? Vraag aan jongelui: 'Waarom studeer je?' en het antwoord zal in

veel gevallen luiden: 'Om later een goede baan te krijgen, carrière te maken, veel geld te verdienen'. Vraag aan andere jongeren: 'Waarom werken jullie?' en het antwoord is dikwijls: 'Omdat ik nu eenmaal wat verdienen moet, ik doe het heus niet omdat ik het zo leuk vind. Werken is een noodzakelijk kwaad'. Denk aan een advertentie voor een voetballotto: 'Je hoeft nooit meer te werken!' Dat wordt als een ideaal voor ogen gespiegeld. Terwijl je het toch net zo goed als een dreigement zou kunnen opvatten: nooit meer werk, overgeleverd aan de verveling. Vraag dat maar eens aan een baanloze die al zo lang vruchteloos aan het solliciteren is... Ook deze afgod maakt vele slaoffers. Denk aan de tonnen roedsel die weggroten, terwijl zoveel mensen die verhongerden ermee geholpen zouden zijn. Maar het vervoer van onze overvloed naar hun armoede achten wij te duur en daarom economisch niet verantwoord. Als de hele westerse wereld twee jaar lang 20% terug zou willen gaan in welvaartsniveau, zou de armoede in de wereld zijn opgelost! 'Maar dat kan niet, dat is onwerkelijk', zo roepen wij dan meteen. Het kan niet, omdat we het niet met elkaar niet willen. De 'politieke wil' ontbreekt. De afgod Mammon dicteert een ander beleid, waarbij de rijken steeds rijker en de armen steeds armer worden.

### Aphrodite

Een derde afgod is Aphrodite of in het Latijn Venus. Zij is godin van de erotische liefde. Het is met de schepping gegeven dat er mannen en vrouwen zijn en dat er tussen mannen en vrouwen, jongens en meisjes, erotische, seksuele aantrekkingskracht bestaat. Dat is dus niet alleen een heel normale zaak, het is ook een goede zaak die door God de Schepper zo bedoeld is. Maar wanneer wordt er afgoderij bedreven met seks? Wanneer dat ene aspect van het mens-zijn gemaakt wordt tot het één en al van

het menselijk bestaan. Als gedaan wordt alsof je als mens pas 'geslaagd' bent in het leven wanneer je seksueel zoveel mogelijk aan je trekken komt, en dat je mislukt bent als dat niet het geval is. In allerlei propaganda van de godin Aphrodite wordt het zo voorgesteld dat seksuele activiteit het alles oplossende wondermiddel is, seksuele bevrediging het grootste goed wat mensen kunnen nastreven en bereiken. Venus doet beloften van genot, geluk en verrukking. En mensen brengen grif hun offers om de vervulling van die beloften te krijgen.

Van die offers moeten we niet gering denken. Mensen offeren hun eer en goede naam, hun geld, hun huwelijk, hun gezondheid op. Ze brengen de offers van ongeboren kinderen door middel van abortus provocatus en verliezen in dit aids-tijdperk zelfs hun leven voor hun afgod. En waar God met Zijn Woord hen in de weg staat, schuiven ze God opzij en offeren ze hun ziel en zaligheid op aan, ja, waaraan eigenlijk? Aan luchtspiegelingen, aan beloftes die als zeepbellen uit elkaar spatten. Want Aphrodite geeft het echte geluk niet, ze laat haar dienaars en dienaressen achter met onbevredigde, dorstige harten, met zieke lichamen, met verstoorde relaties in grote eenzaamheid. Er zijn jongelui van 18 die alles al hebben gehad, alles meegemaakt en alles ervaren wat Aphrodite te bieden heeft. Ze zijn vroeg oud en uitgeblust. Over seks kunnen ze je alles vertellen, maar wat liefde is, wat trouw betekent, dat is hen onbekend. Ongelukkige slachtoffers van de wrede Venus!  
(...)

Afgoden van deze tijd. Het zijn er heel wat. Maar het gaat erom dat we ze in ons eigen hart en leven leren herkennen en ontmaskeren. Het kan immers nooit goed met ons gaan, neen, het gaat helemaal verkeerd met ons, wanneer en zolang we deze afgoden nog dienen en we niet van de afgoden bekeerd zijn tot de enige, levende God!

